

SZTOJÁN KRISZTINA*

Bűnszövetség és bűnszervezet

Minősítési és elhatárolási dilemmák a joggyakorlatban

I. Bevezetés

Dolgozatomban a bűnszövetség és bűnszervezet témakörén belül azokkal a minősítési és elhatárolási kérdésekkel foglalkozom, amelyekkel kapcsolatban egyelőre sem a joggyakorlatban, sem a jogirodalomban nincs egységes kiforrott álláspont. Célom az, hogy a vonatkozó joggyakorlat részletes elemzése alapján vázoljam fel azokat a fő problémaköröket, amelyek jogalkotói vagy jogalkalmazói oldalról lépéseket igényelnek, majd kísérletet tegyek a lehetséges megoldások meghatározására.

A dolgozat módszertanát tekintve így elsősorban az empirikus vizsgálódásra épül, ugyanakkor az első fejezetben a dogmatikus megközelítés a meghatározó. Összehasonlító jogi módszert nem alkalmaztam, a nemzetközi kitekintés nem része a dolgozatnak, az összehasonlító elemzés e dolgozat keretei között kevésbé vinne közelebb a felvázolt problémák megoldásához.

A dolgozat alapját 36 feldolgozott egyedi bírósági határozat adja, ezen ítéletek alapján vontam le következtetéseimet és határoztam meg a vizsgált kérdésköröket. A téma aktualitását és szükségességét mutatja, hogy a Szegedi Ítéltábla jogegységi indítványt terjesztett a Kúria elé, mely indítvány annak eldöntésére irányul, hogy e két társas elkövetői alakzat között a szervezetség szintje elhatárolási szempontot jelent-e.

A dolgozat kiindulópontját tulajdonképpen ez a kérdés jelenti, ám ennek megválaszolása további dilemmákat is felvet. Nem lehet ugyanis adekvát választ adni anélkül, hogy megvizsgáljunk az összehangolt működés mint fogalmi elem jelentéstartalmát, hiszen ennek fényében dönthető csak el, hogy ez a megfogalmazás szükségszerűen magasabb szintű szervezetséget jelent-e. Az ítéletek elemzése során azonban arra a következtetésre jutottam, hogy a jogalkalmazásban további bizonytalanságok is felmerülnek: a jogi és nem jogi terminusok összemosása, valamint a nemzetközi jogforrások rossz módszertannal való alapul vétele az ítélezés során. E két kérdés nagyban befolyásolja, hogy a joggyakorlat miként határozza meg az „összehangolt működés” fogalmi elem által kifejezett követelményeket.

* Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

E kérdéskörök tehát szorosan összefüggnek, egymást feltételezik, tehát a megoldás is csak együttes vizsgálatukkal érhető el.

II. Dogmatikai alapvetések

A joggyakorlat értékeléséhez és a bevezetőben feltett kérdések megválaszolásához mindenekelőtt elengedhetetlen e két társas bűnelkövetési alakzat dogmatikai kérdéseinek tisztázása. A részletes történeti áttekintés nem képezi a dolgozat tárgyát,¹ e fejezetben kizárólag a hatályos fogalom elemzésével foglalkozom.

1. Bűnszövetség

A bűnszövetség a Btk. különös részében elhelyezett minősítő körülmény, rendszerbeli helyét tekintve az elkövetőkön belül a társas elkövetési alakzatok csoportjába tartozik.² Azon bűncselekmények esetén, amelyeknek a bűnszövetség nem képezi minősített esetét, ezt a többletelemet a jogalkalmazó mérlegelési jogkörében eljárva súlyosító körülményként veszi figyelembe.³ Fogalma a Btk. értelmező rendelkezései között található: „bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezeten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bünszervezet.”⁴

A bűnszövetség megállapításának alanyi feltétele a legalább két személy részvétele, tárgyi feltétele pedig a több bűncselekmény elkövetése vagy az ebben való megállapodás, és legalább egy bűncselekmény kísérleti szakba juttatása.⁵

1.1. A bűnszövetség elkövetői és szubjektív oldala

A fogalomban rögzített ismérv az elkövetők minimális létszáma mellett implicite további feltételeket is jelent, melyek egyrészt a tagok elkövetői minőségére, másrészt az elkövetők tudattartalmára vonatkoznak.

A tagok különböző elkövetői minősége a bűnszövetség megállapítását nem zárja ki, tehát nem szükségszerű feltétel, hogy a törvényi fogalom által kötelezően előírt két elkövető cselekménye társtettesként elkövetettnek minősüljön.⁶

Az egyes elkövetők magatartását külön-külön kell értékelni az egyes elkövetői alakzatok anyagi jogi szabályainak megfelelően: meg kell állapítani, hogy az elkövető cse-

¹ A dolgozat II. fejezetében a bűnszövetség és bünszervezet elhatárolásának vizsgálatakor szükséges egy rövid történeti áttekintést tenni, ám ennek célja a történeti értelmezés keretében a jogalkotó feltehető céljának meghatározása, és nem a két elkövetői alakzat fejlődésének részletes bemutatása.

² BELOVICS ERVIN – NAGY FERENC – TÓTH MIHÁLY: *Büntetőjog I.* HVG-ORAC, Budapest 2014. 321–322. pp.

³ BELOVICS–NAGY–TÓTH 2014, 322. p.

⁴ Btk. 459. § (1) bek. 2. pont.

⁵ BELOVICS–NAGY–TÓTH 2014, 321–323. pp.

⁶ BALOGH ÁGNES – TÓTH MIHÁLY: *Magyar Büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest 2015. 222. p.

lekménye tényállásszerű-e (tehát a tettesség keretei közé lép-e), valamint vizsgálni kell az elkövető tudattartalmát.

Érdeemes rögzíteni, hogy mind a mennyiségi, mind a minőségi túllépés a bűnszövetség megállapítását eleve kizárja.⁷ Akár mennyiségi, akár minőségi túllépésről van szó, az elkövetők szándéka mind a két esetben különbözik. A szándékegység hiánya miatt a bűnszövetség megállapítása fogalmilag kizárt, hiszen nem teljesül az a szubjektív feltétel, hogy a bűncselekmény végrehajtására vonatkozó előzetes megállapodásra és elkövetésére valamennyi tag szándéka ki kell, hogy terjedjen.⁸ Tehát a tagok cselekménye a tettesség és részesség keretei közé is illeszkedhet, ám a bűnszövetség csak szándékegység megléte esetén állapítható meg.⁹

További megválaszolandó kérdés, hogy a bűnszövetség megállapítható-e abban az esetben, ha két tagja közül az egyik büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok fennállása miatt nem vonható felelősségre. Tekintettel arra, hogy a dolgozat tárgyához e kérdés szorosan nem tartozik és az elemzett ítéletekben sem merült fel, így a terjedelmi korlátokra tekintettel ennek bemutatásától eltekintek.¹⁰

1.2. A bűnszövetség objektív oldala

A bűnszövetség megállapításához legalább két bűncselekmény elkövetésében való megállapodás szükséges. Ez a feltétel akkor is teljesül, ha a bűncselekmények folytatlagosan elkövetettnek minősülnek és így törvényi egységet alkotnak.¹¹ Nem zárja ki a bűnszövetség megállapítását, hogy az elkövetett bűncselekmények eltérő jogtárgyat sértenek, a fogalom nem korlátozható egy adott bűncselekményi körre.¹²

A megállapodás tekintetében formális kritérium nincs, létrejöhet írásban (ez nyilvánvalóan nem életszerű), szóban vagy akár ráutaló magatartással is. A megállapodásnak nem kell kiterjednie a végrehajtás részleteire, hanem magára a szervezett bűnelkövetésre kell vonatkoznia.¹³ Az, hogy a bűncselekmény elkövetése előtt mennyivel jött létre a megállapodás, a bűnszövetség megállapítása szempontjából közömbös, sőt akkor is teljesül ez a kritérium, ha a megállapodás az elkövetés közben jött létre a későbbi bűncselekményekre nézve.¹⁴

A szervezett elkövetés a végrehajtás következetes módját és a lényeges körülményeket átfogó tervszerűséget jelenti.¹⁵ A konkrét esetben azonban sokszor messze nem egyértelmű, hogy ez a fogalmi elem teljesül-e, a bíróságok sok esetben igen különböző szintű szervezettséget követelnek meg a bűnszövetség megállapításához (részletesen lásd II. fejezet).

⁷ A túllépéshez lásd NAGY FERENC: *Anyagi büntetőjog. Általános rész II.* Iurisperitus, Szeged 2014. 55. és 58. p.

⁸ Vö. IV. BED

⁹ BALOGH – TÓTH 2015, 222. p.

¹⁰ A szakirodalomból lásd MÉSZÁR RÓZA: *A bűnszövetség, a bűnszervezet, valamint a csoportos elkövetés értékelése és a bírói gyakorlat.* Jura, 2003/1. és HOLLÁN MIKLÓS: *Társas elkövetői minőség és büntetőjogi felelősség.* Állam- és Jogtudomány, 2000/1-2.

¹¹ NAGY 2014, 66. p.

¹² IV. BED

¹³ IV. BED

¹⁴ NAGY 2014, 66. p.

¹⁵ BELOVICS–NAGY–TÓTH 2014, 324. p.

2. Bűnszervezet

A bűnszervezet rendszerbeli helyét tekintve szintén a társas bűnelkövetői alakzatok közé tartozik, ám a bűnszövetséggel ellentétben a jogalkotó nem minősítő körülményként kezeli, hanem az általános részi rendelkezések között helyezte el. A jogalkotó azonban nemcsak a bűnszervezet keretében elkövetett vagy kísérleti szakba juttatott bűncselekményeket kívánta különösen hátrányos jogkövetkezményekkel sújtani, hanem magát a bűnszervezetben részvételt is kriminalizálta.¹⁶ Tehát a Btk két jogi megoldást alkalmaz: i) a bűnszervezetben elkövetéshez valamennyi – a törvényi fogalomnak megfelelő – bűncselekmény esetén súlyosabb szankciót fűz, ii) a bűnszervezetben részvételt pedig sui generis előkészületi bűncselekményként határozza meg (Btk. 321. §).

A bűnszervezet fogalma szintén a Btk. értelmező rendelkezései között található: „három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.”¹⁷

2.1. A bűnszervezet elkövetői és szubjektív oldala

Bűnszervezet legalább három olyan személy együttműködése esetén állapítható meg, akik tudata átfogja a bűnszervezetben elkövetés tényét.¹⁸ Ez nem a törvényi fogalom elemeinek pontos ismeretét jelenti, a szándék megállapításához elegendő annak bizonyítása, hogy az elkövető tisztában volt azzal, hogy a bűnszervezet tipikus jegyei fennállnak, és hogy tevékenységét bűnszervezet keretében fejti ki.¹⁹

A jogalkotó a törvényben meghatározott jogkövetkezmény tekintetében nem tesz különbséget a tagok között aszerint, hogy vezető vagy végrehajtó pozícióban tevékenykedtek, ám a büntetés kiszabás során a bíróság ezt mérlegelési jogkörében természetesen értékeli.²⁰ Hasonlóképpen a büntetés kiszabás körében értékelhető a tagok elkövetői minősége: csakúgy, mint a bűnszövetség esetén, a részesi magatartás is megalapozza a bűnszervezetben elkövetést, feltéve, hogy a bűnszervezet legalább egyik tagja tettesnek minősül.²¹ A jogegységi határozat elvi éllel kimondja, hogy a bűnszervezetben elkövetés azzal szemben is megállapítható, aki – akár tettesként, akár részesként – csupán egyetlen bűncselekmény végrehajtásában vesz részt.²²

2.2. A bűnszervezet objektív oldala

A bűnszervezet objektív ismérve a hosszabb időre szervezettség, az összehangolt működés²³ és a bűnszervezet célja (ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel bün-

¹⁶ TORNYAI GERGELY: *A szervezett bűnözés per se inkriminációja az uniós jogharmonizáció tükrében*. De iurisprudentia et iure publico, 2013/2. 23. p.

¹⁷ 459. § (1) bek. 1. pont.

¹⁸ BH2008. 319.

¹⁹ 4/2005. BJE

²⁰ 4/2005. BJE

²¹ BALOGH – TÓTH 2015, 222. p.

²² 4/2005. BJE, EBH2005. 1288. p.

²³ Az összehangolt működés kritériumáról részletesen a II. fejezetben szövegek.

tetendő szándékos bűncselekmények elkövetése). A hosszabb időre szervezettség pontos időtartamban nem határozható meg, e feltétel teljesülése mindig a konkrét ügyben valamennyi körülmény együttes mérlegelésével állapítható meg. A fogalmi elem vonatkozásában azonban nem a tényleges fennállás időtartamának van jelentősége, „a hosszabb időre szervezettség ugyanis azt jelenti, hogy a közreműködők nem csak a bűncselekmények elkövetéséhez feltétlenül szükséges időre, hanem olyan időtartamra hozták létre a három vagy több személyből álló csoportot, amely elégséges e csoport működésének összehangolására is.”²⁴ Tehát nem azt kell vizsgálni, hogy mely időpontok között követték el a tagok a bűncselekményeket, hanem hogy együttműködésüket milyen időtartamra szervezték, vagyis a jövőben elkövetni szándékozott bűncselekményeket is értékelni kell ebben a tekintetben.²⁵

Bűnszervezet megállapítására kizárólag azon bűncselekmények tekintetében van lehetőség, amelyek büntetési tétele ötévi vagy azt meghaladó időtartamú szabadságvesztés. Fontos hangsúlyozni, hogy nem zárja ki a bűnszervezet megállapítását az, ha az elkövetők a bűncselekmények büntetési tételeit nem ismerik, tudatuknak elég azt átfogni, hogy a társadalom értékítélete szerint is súlyos megítélésű bűncselekmények végrehajtásában vesznek részt.²⁶

III. A joggyakorlat elemzése és értékelése

1. A szervezett bűnözés fogalmának problematikája és a nemzetközi jogforrások alkalmazásának kérdése

Mielőtt az egyes bírósági határozatok részletes elemzésére rátérnék, a bűnszövetség és bűnszervezet fogalmának tisztázásán túl a szervezett bűnözés fogalmi kategóriájának áttekintése is szükséges, hiszen – mint ahogy már a bevezetőben utaltam rá – az egyes fogalmi elemek sok esetben keverednek az ítélkezési gyakorlatban. Több olyan bírósági határozat született, amelynek indokolásából egyértelműen kitűnik, hogy az eljáró bíróság nem kizárólag a Btk.-beli fogalommal operált, hanem segítségül hívta a szervezett bűnözés fogalmát is, és amennyiben az egyes fogalmi elemek nem valósultak meg maradéktalanul, a bűnszervezet megállapítására nem került sor.²⁷

A szervezett bűnözés azonban nem jogi terminus,²⁸ hanem „kriminológiai meghatározású jelenség”,²⁹ így – bár több tekintetben hasonló fogalmak – eleve nem is feleltet-

²⁴ Fővárosi Ítéltábla Bf.136/2015/35.

²⁵ Fővárosi Ítéltábla Bf.56/2010/133.

²⁶ NAGY FERENC: *Tanulmányok a Btk. Ált. részének kodifikálásához*, HVG-ORAC, Budapest 2005. 169. p.

²⁷ Fővárosi Törvényszék 123/2006/659; Bács-Kiskun Megyei Bíróság B.268/2005/505.; Fővárosi Törvényszék B.195/2012/155.

²⁸ GELLÉR BALÁZS: *Gondolatok a büntetőjog jelentőségéről a szervezett bűnözés elleni fellépéssel kapcsolatban*. In: Gellér Balázs – Hollán Miklós (szerk.): *A szervezett bűnözés arcai*. Rejtjel Kiadó, Budapest 2004. 11. p.

²⁹ BÁRÁNDY PÉTER: *Célszerű eszközöket választunk-e a szervezett bűnözés elleni küzdelemben?* Ügyvédek Lapja, 2000/4. 19. p.

hető meg automatikusan a Btk.-ban foglalt társas bűnelkövetési alakzatoknak.³⁰ Természetesen a kriminológiai fogalmak is tudományos igényű meghatározások, ám teljesen eltérő szemlélettel közelítenek meg egy-egy kérdést: a cél a jelenség minél pontosabb körülírása és a meghatározó szociológiai tényezők feltárása.³¹ Találón fogalmazott Dávid Gábor, aki szerint „a bűnszövetség nem mindig szervezett bűnözés, de a szervezett bűnözés – döntő többségében – egyidejűleg bűnszövetségnek is minősül.”³² A bűnszövetség és a bűnszervezet pontosan definiált anyagi jogi fogalmak, ezzel szemben a mai napig nem sikerült teljes egészében tisztázni, hogy mit értünk Magyarországon szervezett bűnözés alatt.³³ Kiindulópontként szolgálhat a Palermói Egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi CI. törvényben rögzített fogalom-meghatározás: szervezett bűnözői csoport a „bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”³⁴

Jól látható, hogy egyes fogalmi elemek teljesen egészében megfeleltethetők a Btk.-beli bűnszervezet-fogalomnak, hiszen mind a megkövetelt minimális létszám, mind az összehangolt működés kritériuma megegyezik. Mindkét fogalom esetében követelmény a meghatározott ideig való fennállás, valamint a csoport létrejöttének célja is, amely nem más, mint súlyos bűncselekmény elkövetése.³⁵ A kisebb eltérésektől eltekintve (például a bizonyos idő – hosszabb idő közötti különbség) tulajdonképpen csak egy olyan fogalmi elem van, amely csupán a szervezett bűnözői csoport sajátja, a bűnszervezet megállapításának nem feltétele: az anyagi haszonszerzésre törekvés. Ez a kritérium az, amely a legtöbb esetben téves ítéletek meghozatalához vezet.

A haszonszerzésre törekvés korábban a bűnszervezet megállapításának is feltétele volt,³⁶ ám a magyar szabályozás a hatályos definíció megalkotása során szakított ezzel a megoldással.³⁷ Természetesen a haszonszerzési motívum gyakran megjelenik, ám fontos hangsúlyozni, hogy nem szükségképpen kritérium.³⁸ Véleményem szerint nem a korábbi és a hatályos definíció közötti különbség az, amely félreértésekre az okot, hanem sokkal inkább a nem jogi terminusokra, pontosabban a nem Btk.-ban rögzített anyagi jogi fogalmakra való hivatkozás. Ez alatt pedig nemcsak a szervezett bűnözés, illetve szervezett bűnözői csoport korábban ismertett törvényi fogalmát kell érteni, hanem

³⁰ DÁNOS VALÉR: *A szervezett bűnözés néhány elméleti kérdése, a szervezett bűnözés egyes jegyeinek megjelenése a hazai bűnözésben.* Magyar Jog, 1988/1. 18. p.

³¹ BÓCZ ENDRE: *A szervezett bűnözésről és a bűnszervezet fogalmáról.* In: Gellér Balázs: Györgyi Kálmán ünnepi kötet. KJK–Kerszöv. Budapest 2004. 89. p.

³² DÁVID GÁBOR: *Társas bűnelkövetés, bűnszövetség, szervezett bűnözés.* Belügyi Szemle 1989/27. 15. p.

³³ DÁVID 1989, 14. p.

³⁴ 2006. évi CI. tv. 2. cikk a) pont.

³⁵ E fogalmi elem tekintetében annyiban eltérés mutatkozik a két fogalom között, hogy amíg a bűnszervezet megállapításának feltétele minimum kettő, ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény elkövetése, addig a 2006. évi CI. tv. értelmében már egy súlyos bűncselekmény elkövetése esetén is beszélhetünk szervezett bűnözői csoportról.

³⁶ Az 1997. évi LXXIII. tv. a következőképpen határozta meg a bűnszervezet fogalmát: „bűncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan – munkamegosztáson alapuló – bűnszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés.”

³⁷ Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.1.096/2006/19. számú határozata.

³⁸ TÓTH 2009, 23. p.

valamennyi más, nemzetközi egyezményekben, nemzetközi szervezetek állásfoglalásai-ban, iránymutatásaiban megjelenő bűnszervezet-fogalmat is, amely természetesen nem azonos a Btk.-beli fogalommal.

Több olyan bírósági határozatot is vizsgáltam,³⁹ amelyekben a bűnszervezetben elkövetést az eljáró bíróság azért nem látta megállapíthatónak, mert bár a bűnszervezet fogalmi elemei megvalósultak, álláspontjuk szerint ez mégsem elegendő, hiszen „a Btk. csupán néhány elemet használ, de a bűnüldöző szervezetek több fogalmi elemet is szem előtt tartanak (...)”⁴⁰

A probléma tehát meglátásom szerint kétirányú: i) a bűnszervezet és szervezett bűnözés fogalmának összemosása; ii) a magyar tételes jogon kívül a vonatkozó nemzetközi jogi rendelkezések vizsgálata a társas bünelkövetési alakzatok megállapítása során.

Az első esetben jogi és nem jogi kategória keveredik, a második esetben pedig a probléma gyökerét az adja, hogy a nemzetközi jogforrást nem megfelelően vonják be a Btk.-beli fogalom értelmezésébe. Természetesen amennyiben törvénnyel kihirdetett nemzetközi egyezményről van szó, az a belső jog részét képezi, a rendelkezései a magyar tételes jogi szabályok értelmezéséhez nyújthatnak segítséget, valamint a belső jogalkotásra lehetnek hatással,⁴¹ de nem vezethetnek a Btk.-hoz képest a büntetőjogi felelősség szűkítéséhez. A továbbiakban e kettős problémát egy, a Fővárosi Törvényszék által hozott elsőfokú bírósági határozaton keresztül világítom meg.

Fővárosi Törvényszék B.123/2006/659

A tényállás lényege:⁴²

1) Az I. rendű terhelt és házastársa (T6) közötti viszony az I. rendű terhelttel szemben más ügyben foganatosított előzetes letartóztatás következtében 1999 szeptemberére oly mértékben megromlott, hogy T6 házastárs bejelentette válási szándékát. E döntésében nagyban közrejátszott kapcsolata T5-tel, amely kapcsolatáról I. rendű terhelt is tudomást szerzett. I. rendű terheltben már ekkor megképződött a bosszú gondolata, amely felesége megölésére és T5 megfélemlítésére irányult. 2001 nyarán a büntetés-végrehajtási intézetből utasítást adott VIII. rendű terheltnek a bántalmazás megszervezésére („jól el kellene verni, lehetőleg baseball ütővel vagy viperával”).

VIII. rendű terhelt II. rendű terheltet bízta meg, hogy az utasításnak eleget tegyen. II. rendű terhelt a késsel történő elkövetést javasolta, amelybe I. rendű terhelt is beleegyezett.

2001. november 10. napján 20.00 óra körül II. rendű terhelt a lakása előtt várta T5-öt, ám helyette a rá igen hasonlító T3 lépett ki a házból. II. rendű terhelt – abban a tudatban, hogy T5 áll előtte – T3-ra támadt, majd a késsel egy ízben közepes erővel megszurta. A támadással ezt követően sem hagyott fel, T3-at bal karján és bal lábán is meg-

³⁹ Fővárosi Törvényszék B.123/2006/659; Kecskeméti Törvényszék B.268/2005/505.

⁴⁰ Fővárosi Törvényszék B.123/2006/659.

⁴¹ Fővárosi Ítéletábrla Bf.56/2010/133.

⁴² A vádlottak 1999 és 2004 között büncselekmények egész sorozatát követték el, ám a dolgozat terjedelmi keretei miatt csupán azokat a büncselekményeket vizsgálom meg, amelyek bűnszervezetben való elkövetése kapcsán az elsőfokú bíróság téves következtetéseket tett, és amely megállapítások jól rávilágítanak az előbbieken tárgyalt problémakörre. Az egyes büncselekmények elkövetése között nincs összefüggés, így mind a történeti tényállás releváns részei, mind a bíróság indokolásának vonatkozó pontjai jól elhatárolhatóak az általam nem tárgyalt büncselekményektől.

sebesítette, majd amikor a sértett a földre került, II. rendű terhelt elmenekült a helyszínről. A hasüregbe hatoló szúrás következtében T3 sértett nyolc napon túl gyógyuló sérülést szenvedett, amely életveszélyes állapotot idézett elő. II. rendű terhelt közölte VIII. rendű terhelttel, hogy a végrehajtásért 200 ezer forintot kér, ám VIII. rendű terhelt arról tájékoztatta I. rendű terheltet, hogy 300 ezer forintot kell fizetni. I. rendű terhelt a kért összeget kifizette, amelyből VIII. rendű terhelt 100 ezer forintot megtartott magának.

2) Különösen nagy kárt okozó csalás és más bűntettek miatt a Kecskeméti Városi Bíróság 2004 márciusában tárgyalást tartott. IV. r. vádlott az egyik sértett (T17) megfélemlítésével el akarta érni, hogy a sértett ne tegyen rá nézve terhelő vallomást. Ezzel III. rendű vádlottat bízta meg, a megfélemlítés módjára azonban nem tért ki. Ez az utasítás III., I. és VIII. rendű vádlotton keresztül végül úgy jutott el II. rendű vádlotthoz, hogy T17 sértettet késélje meg. II. rendű vádlott eszerint végrehajtotta az utasítást. A sértett által elszenvedett sérülés 8 napon túl gyógyuló jellegűnek minősült, egyben közvetetten életveszélyesnek volt minősíthető, hiszen a célszerű, szakszerű és időszzerű sebészeti beavatkozás elmaradása esetén bekövetkezhetett volna a sértett halála.

Az ítélet érvelése és elemzése:

Az eljáró bíróság e bűncselekmények tekintetében a bűnszervezetben elkövetést nem látta megállapíthatónak. Indokolásában végigveszi a bűnszervezet egyes fogalmi elemeit, kifejti azok jelentéstartalmát. A bíróság megítélése szerint amiatt, hogy a hatályos definíció már nem a bűnszövetség fogalmára épít, valamint hogy a jogalkotó túlságosan leegyszerűsítette a fogalmi elemeket, a hatályos fogalom túlzottan laza keretét adja a megállapítás lehetőségének. Azzal, hogy a jogalkotó nem követeli meg a bűnelkövetés folyamatosságát, a szervezet strukturáltságát, a munkamegosztást, illetve a profit-szerzésre irányultságot, túlságosan tágra nyitja a fogalom kereteit.

A bíróság határozatában egyértelműen kimondja, hogy az ítélezés szempontjából a Btk. fogalma szerint kell eljárni, ám következő mondatában tulajdonképpen rá is cáfol e kijelentésére: kiemeli, hogy a szervezett bűnözés definíciójának meghatározása, valamint a hatékony fellépést biztosító speciális büntetőjogi eszközök nagy hangsúlyt kapnak az egyes nemzetközi szervezetekben, majd részletesen ismerteti az Europol által meghatározott „bűnözőszervezet” ismérveit. E meghatározás, azon túl, hogy a Btk.-beli bűnszervezet-fogalom több elemét is ugyanúgy rögzíti (hosszabb időre szervezettség, súlyosabb szándékos bűncselekmény elkövetése), további ismérveket is meghatároz: erőszakos vagy fenyegetésre utaló elkövetési móddal megy végbe; vállalkozási-, üzleti-, kereskedelmi formák használatával történik; pénzmosási tevékenység kapcsolódik hozzá; jellemzi a politikai-, közigazgatási-, gazdasági élet vagy a média befolyásolása; nemzetközi szintű működésre törekszik; haszonszerzés vagy hatalomszerzés érdekében történik az elkövetés (ítélet, 263.). Tehát bár a bíróság indokolása elején egyértelműen kimondta, hogy büntetőjogi felelősség vizsgálatakor kizárólag a Btk. rendelkezéseire lehet támaszkodni, mégis sorra veszi a nemzetközi szervezetek és bűnüldöző szervek által meghatározott, szervezett bűnözői csoportokra jellemző tipikus jegyeket.

Ezt követően visszatér a bűnszervezet fogalmához, amely alapján két ismerv, a tervszerűség és az elkövetés céljának hiányát hangsúlyozza. A bíróság megítélése szerint ugyanis a vádlottak részben személyes sérelmük miatt, bosszúból, részben pedig alkalmoszerűen, a „véletlenül pusztá egybeesése folytán” (ítélet, 267.) követték el a bűncse-

lekményeket, ez pedig nem felel meg a jogalkotó által támasztott követelményeknek. Egyes bűncselekmények az I. r. vádlottat ért sérelmek megtorlására irányultak (felesége válási szándéka miatt), így a bíróság megítélése szerint nem teljesült azon kritérium, amely szerint a bűnszervezet célja maga a bűncselekmény elkövetése. A vádlottak cselekménye más esetben nélkülözötte a megkövetelt tervszerűséget, nem beszélhetünk információgyűjtésről, tervezésről, mérlegelésről, csupán alkalmi elkövetésről, ahol a véletlen egybeesések sorozata vezetett a bűncselekmény elkövetéséhez.

Véleményem szerint azonban a tervszerűség és szervezett elkövetés hiányára való hivatkozás nem helytálló. A szervezett elkövetés fokát tekintve nem lehet egy objektív mércét meghatározni, hiszen mindig a konkrét helyzet dönti el, hogy az adott bűncselekmény végrehajtását szervezett elkövetés jellemzi-e. Egyes bűncselekmények esetében a bűnszervezetben elkövetés megállapításához nagyfokú szervezettség szükséges,⁴³ míg más bűncselekmények esetében a szervezett elkövetés kritériuma teljesülhet bonyolultabb tervezés nélkül is.⁴⁴ A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla is megállapította, hogy a vádlottak által elkövetett bűncselekmények tekintetében teljesül a tervszerűség követelménye, tehát erre való hivatkozással a bűnszervezetben elkövetés megállapítása nem nélkülözhető.⁴⁵

Visszatérve az elsőfokú határozathoz, jól látható, hogy a bíróság indokolásának ezen része teljes egészében a Btk. vonatkozó rendelkezéseire támaszkodik, kizárólag a bűnszervezet törvényi definícióját veszi alapul. Ezt követően azonban a bíróság a következő megállapítást teszi: a vádlottak együttműködését „nem jellemzik azok az ismérvek, melyek nemzetközi viszonylatban is a bűnszervezetek sajátjai” (ítélet 267.). Ezt követően kifejezetten rögzíti, hogy melyek azok a nemzetközi szervezetek által megkövetelt ismérvek, amelyek a jelen ügyben nem teljesültek, és ezáltal kizárják a bűnszervezetben elkövetés megállapítását. Nincs szó rivális csoportok összetűzéséről, sem leplezett kapcsolatépítésről az államigazgatásban, sem a jövedelem tisztára mosásáról.

A bíróság e tipikus jegyek felsorolása után továbbmegy, és egyenesen konkrét bűncselekmény-típusokat követel meg. Véleménye szerint ugyanis két olyan bűncselekménycsoport van, amelyek elkövetése kettőnél több elkövetőt igényel, hosszabb időre szervezhető és végrehajtása eleve összehangolt csoporttevékenységet feltételez (cigaretta-, alkohol-, kábítószer-, fegyver- és embercsempészet és az államilag támogatott beruházások kivitelezésében és a támogatások jogellenes megszerzésében jelentkező bűncselekmények).

Leegyszerűsítve az indokolás ezen részét, tulajdonképpen arról van szó, hogy a bíróság az általa meghatározott két bűncselekmény-csoporton túl más bűncselekmények esetén szinte eleve kizárja a bűnszervezetben elkövetés lehetőségét, és általánosságban kimondja, hogy a törvényi kritériumok kizárólag e bűncselekmények esetén valósulhatnak meg. Egész pontosan „bűnszervezetekre jellemző bűncselekményekről” beszél, mely megfogalmazásból az következik, hogy a bíróság e megállapítását az általános élettapasz-

⁴³ Vannak olyan bűncselekmények, amelyek tényállási eleme a szervezettség, és amelyek elkövetése eleve feltételez egy bizonyos fokú szervezettséget. Ezekben az esetekben körültekintően vizsgálni kell, hogy a konkrét esetben a szervezettség és tervszerűség foka túlmutat-e a tényállásban megkövetelt minimumszinten. A bírói gyakorlat ezt több ügyben is elvi éllal rögzítette: Fővárosi Ítéltábla Bf.12/2011/29, Bf.136/2015/35; Fővárosi Törvényszék B.195/2012/155.

⁴⁴ TÓTH MIHÁLY: *Bűnszövetség, Bűnszervezet*. Complex, Budapest 2009. 113. p.

⁴⁵ Fővárosi Ítéltábla Bf.56/2010/133.

talatra alapozza. Tény és való, hogy vannak olyan bűncselekmények, amelyek vonatkozásában a bünszervezetben elkövetés tipikusan megvalósul, és olyan bűncselekmények is, amelyek esetén – bár a törvényi lehetőség megvan – kevésbé jellemző, és kevésbé elképzelhető a bünszervezetben végrehajtás. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a bíróság által kijelölhető egy olyan bűncselekményi kör, amelyet a bíróság „jellemzőnek” titulál, azt pedig végképp nem, hogy a bünszervezet fogalmi elemei e bűncselekmények esetén már magának a bűncselekménynek a jellegéből eredően megvalósulnak, vagy hogy a nem tipikus bűncselekmények esetén eleve nincs lehetőség a bünszervezet megállapítására.

Összefoglalva tehát, a bíróság indokolása két tekintetben is ellentmond a büntető anyagi jog szabályainak: egyrészt a magyar tételes jogi szabályok mellett a nemzetközi szervezetek és bűnüldöző szervek állásfoglalásait rossz módszertannal veszi alapul, és az ezekben szereplő tipikus jegyeket úgy teszi vizsgálat tárgyává, hogy ezáltal összemosza a jogi és nem jogi kategóriákat; másrészt egy általános részben elhelyezett anyagi jogi kategóriát minden jogalapot nélkülözve eleve egy-egy bűncselekmény-típusra szűkít.

Véleményem szerint a probléma alapját mindkét esetben a bünszervezet törvényi fogalmának és a bünszervezethez kapcsolódó nem anyagi jogi fogalmaknak az összemosása adja. Az Europol által adott definíció nem hasonlítható össze a Btk.-ban foglalt meghatározással, hiszen nem egzakt jogi terminusról van szó, a „bűnözőszervezet” ugyanúgy a kriminológia fogalomtárába sorolható kategória, mint ahogyan a szervezett bűnözés és a szervezett bűnözői csoport. E jogi terminus a szervezett társas elkövetési változatok tág körét felöli, amelynek természetesen része a kriminológia által leírt „bűnöző szervezet” is, ám véletlenül sem szűkíthető kizárólag erre a meghatározásra.⁴⁶

A bíróság indokolásából mégis az tűnik ki, hogy bünszervezetet alatt úgymond maffiaszervezetet ért, és azokkal a fogalmi ismérvekkel igyekszik feltölteni, amelyeket a nemzetközi szervezetek a sok esetben határokon átnyúló, kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkező, szervezett bűnözést megvalósító csoportok jellemzésére használnak. Ez a gondolat tükröződik azon megállapításából is, amely „jellemző” bűncselekményeket határoz meg a bünszervezetben elkövetéssel kapcsolatban.

A Törvényszék e téves megállapítására a Fővárosi Ítéltábla (Bf.56/2010/133) rámutatott, és másodfokon megállapította a bünszervezetben elkövetést. Hangsúlyozza, hogy a bünszervezet törvényi meghatározása más ismérvekkel nem bővíthető, a bünszervezettel kapcsolatos nemzetközi jogforrások közvetlen belső alkalmazása nem megengedett, azok csak a belső jogalkotásra lehetnek hatással. Ily módon nem része a törvényi fogalomnak a hierarchikus viszony vagy a haszonszerzésre törekvés, amelyet a Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.1.096/2006/19. számú határozatában egyértelműen rögzített is.

A másodfokú bíróság részletesen sora veszi az egyes fogalmi elemeket, ám indokolása nem merül ki e fogalmi elemek értelmezésében, hanem a történeti tényállás releváns mozzanatait megfelelteti az egyes törvényi ismérveknek, ezáltal eleget tesz a szubsumció alapvető követelményének.

Az elsőfokú határozat indokolását végigolvasva úgy tűnik, hogy a bíróság tulajdonképpen azt a – véleménye szerint meglévő – jogalkotási hibát igyekszik kiküszöbölni, amelyre az indokolás elején utalt. Egyértelműen kifejezésre jutatta azon álláspontján,

⁴⁶ Bócz 2004, 89. p.

miszerint a jelenleg hatályos fogalom túl tágra nyitja a bűnszervezet megállapításának lehetőségét.

Való igaz, hogy a hatályos bűnszervezet-fogalom alatt nem csak a jól szervezett, nagy létszámmal működő, hierarchikusan felépített bűnözői szervezeteket lehet érteni, hanem a kisebb – akár három főből álló – csoportokat is, amennyiben tevékenységükre a törvényi fogalmi elemek mindegyike jellemző. A definícióban a bűnöző célzatú, viszonylag állandó struktúrával működő csoportok széles skálája elhelyezhető,⁴⁷ ez azonban nem jelenti azt, hogy a jogalkotó által megalkotott törvényi fogalom módosításra szorul, ahogy azt sem, hogy ez a jogalkalmazó feladata lenne. Az indokolásból mégis arra lehet következtetni, hogy a bíróság éppen ezt a - véleménye szerint meglévő - jogalkotási hibát igyekszik kiküszöbölni akkor, amikor a nemzetközi szervezetek által adott bűnszervezet-definíciókat is bevonja az ítélezésbe.

Maga az a tény, hogy a bíróság nemzetközi jogforrásokra is hivatkozik, önmagában nem probléma, hiszen az ítélezés során ezeket nemcsak figyelembe lehet, hanem figyelembe is kell venni. A probléma tehát nem a nemzetközi jogforrások alkalmazása, hanem az alkalmazás helytelen módja. Ezen belül is sajátos helyzetet teremt az uniós jogforrások alkalmazása, így ezt a kérdést érdemes részletesebben körüljárni.

1.1. Az uniós jogforrások alkalmazása

Összehasonlítva a magyar jogalkotó által kimunkált fogalmat a nemzetközi szinten megfogalmazott definíciókkal jól látható, hogy a Btk.-beli fogalom valóban tágabb kört rajzol. Nincs azonban olyan kötelezettség, amely a nemzetközi szinten adott meghatározások teljes átültetését írná elő: az Európai Unió tagjaként Magyarországot jogharmonizációs kötelezettség terheli, ám ez nem azt jelenti, hogy a magyar tételes jogi szabályokat a vonatkozó uniós jogforrások szó szerinti átvételével kell megalkotni.

Az Unió elsődleges jogát tekintve a büntető anyagi jogi jogalapot az EUMSZ 83. cikke tartalmazza. A cikk (2) bekezdése felhatalmazza az uniós jogalkotót, hogy – amennyiben szükséges a tagállami büntető anyagi jogi szabályok közelítése – minimum-szabályokat állapítson meg az uniós jog által korábban már harmonizált területen mind a törvényi tényállások, mind a büntetési tételek vonatkozásában.⁴⁸

Az elsődleges jogi keret korlátot szab az Unió számára, hiszen „sem tartalmilag, sem formailag nem terjeszkedhet túl azon, ami a Szerződések célkitűzéseinek eléréséhez szükséges.”⁴⁹ Fontos garanciális szabály, hogy kizárólag olyan másodlagos jogforrások állapíthatnak meg harmonizációs kötelezettséget egy adott területen, amelyek részlet-szabályok kötelező átvételét nem írják elő, hanem a tagállamok szabadon megválaszthatják az Unió által meghatározott célkitűzés eléréséhez szükséges eszközöket és a végrehajtás formáját.⁵⁰ Az Unió által kibocsátott büntetőjogi szabályok tehát nem a közvetlen hatállyal bíró és közvetlenül alkalmazandó uniós jogforrások körét képezik, hanem tipikusan irányelv vagy kerethatározat formájában kerülnek rögzítésre.⁵¹

⁴⁷ TÓTH 2009, 56. p.

⁴⁸ LUKÁCSI TAMÁS: *Az ultima ratio elve az Európai Unió jogában*. Állam- és Jogtudomány, 2015/2. 26. p.

⁴⁹ LUKÁCSI 2015, 28. p.

⁵⁰ LUKÁCSI 2015, 27. p.

⁵¹ KARSAI KRISZTINA: *Alapelvi (r)evolúció az európai büntetőjogban*. Pólay Elemér Alapítvány 2015. 51. p.

E két másodlagos jogforrás alkalmazása lehetővé teszi azt, hogy a tagállamok úgy teljesítsék jogharmonizációs kötelezettségüket, hogy közben figyelembe veszik a belső jogrendszer sajátosságait és a tagállam jogi hagyományait is.⁵² A tagállamok számára ugyanis e jogforrások átültetési kötelezettséget keletkeztetnek, amely során az ezekben meghatározott minimumszabályokat kell szem előtt tartani.⁵³ Tehát nem az Unió által adott meghatározást kell teljes egészében a tagállami jogrendszer részévé tenni, hanem a meghatározott minimumstandardnek kell megfelelni. Valójában az „átültetés” kifejezés nem is feltétlenül pontos az irányelvek esetén, hiszen e jogforrás a jogharmonizáció lazább eszköze (*in concreto* a jogközelítés eszköze), lényege éppen az, hogy „a tagállam saját jogi aktusa válik a saját jogrendszerének részévé.”⁵⁴

Az Európai Unió Tanácsa 2008. október 24-én fogadta el a 2008/841/IB Kerethatározatot a szervezett bűnözés elleni küzdelemről, amely rögzíti a bűnszervezet fogalmát is: „olyan kettőnél több személyből álló, hosszabb időre szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonnással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében” (Kerethatározat, 1. cikk).

A Kerethatározat azonban nem keletkeztet kötelezettséget a fogalom teljes átvételére, a Tanács csupán minimumkövetelményeket állított fel, amelyeket a tagállamok kötelesek az implementálás során betartani. A Kerethatározat két magatartástípust határoz meg a bűnszervezet vonatkozásában (aktív részvétel bűnszervezet tevékenységében és megállapodás kötése bűncselekmény elkövetéséről) azzal, hogy a tagállamok legalább az egyiket kötelesek belső jogrendszerükben bűncselekménnyé nyilvánítani (Kerethatározat 2. cikk). Az uniós minimum tehát a büntetőjogi felelősség pozitív elemét érinti, hiszen a kerethatározat több elkövetési magatartást határoz meg.⁵⁵ A magyar jogalkotó nem csupán a minimum előírásnak tett eleget, hiszen azzal, hogy a bűncselekmény bűnszervezetben elkövetéséhez szigorúbb szankciókat rendel, valamint hogy a bűnszervezetben részvételt *sui generis* bűncselekményként szabályozza, az uniós jogalkotó által meghatározott mindkét elkövetési magatartást büntetni rendeli.

A bűncselekményi körön kívül az alkalmazandó szankciók tekintetében is tartalmaz előírást a kerethatározat: i) aktív részvétel esetén a büntetési tétel felső határa legalább kettőtől öt évig terjedő szabadságvesztés kell, hogy legyen; ii) a második esetben pedig legalább a megállapodás tárgyát képező bűncselekményével megegyező időtartamú, vagy legalább kettőtől öt évig terjedő szabadságvesztést kell kiszabni [Kerethatározat, 3. cikk (1) bek.]. Látható, hogy az Unió a szankciók tekintetében is egy kötelező minimumot állapít meg, amelytől a jogalkotó egy irányban eltérhet, tehát szigorúbb jogkövetkezményt megállapíthat. A tágabb definíció megalkotása nem jelenti azt, hogy a magyar büntető anyagi jogi szabály sértené az uniós jogot, hiszen a „minimum-szabályozás nem jelent olyan lezáró szabályozást, amihez képest a tagállami eltérés ne lenne megengedett.”⁵⁶

⁵² LUKÁCSI 2015, 27. p.

⁵³ KARSAI 2015, 55–57. pp.

⁵⁴ BODNÁR LÁSZLÓ: *Az EU-irányelveket „átültetjük”?* In: Ünnepi kötet Dr. Czucz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára, Acta Jur. et Pol. Szeged 2016. 123. p.

⁵⁵ KARSAI 2015., 56. p.

⁵⁶ KARSAI 2015, 57. p.

Az Unió által adott bűnszervezet-definíció iránymutatás a tagállamok számára, nem pedig kötelezően alkalmazandó meghatározás, így nem lehet megkövetelni olyan fogalmi elemeket, amelyeket a magyar jogalkotó nem vett át (pl.: haszonszerzési célzat). Természetesen a tagállami bíróság előtt folyó büntetőeljárás során a vonatkozó uniós jogforrásokat - így a kerethatározat tartalmát is - a tagállami bíróságnak figyelembe kell venni, hiszen a közvetett hatály doktrínája magába foglalja az eurokonform értelmezés kötelezettségét.⁵⁷ Ez a tagállami bíróság oldalán fennálló kötelezettség, lényege, hogy a nemzeti jogot úgy kell értelmezni, hogy az uniós jogi normákkal összhangban álljon.⁵⁸ Ugyanakkor az Európai Unió Bírósága a *Pupino* ügy kapcsán elvi élel rögzítette, hogy "az uniós joggal összhangban álló értelmezés elve nem szolgálhat a nemzeti jog *contra legem* értelmezésének alapjául."⁵⁹

Tehát ha a tagállami bíróság az uniós jogra (tágabb értelemben nemzetközi jogra) hivatkozva olyan tényeket követel meg a büntetőjogi felelősség megállapításához, amelyek a magyar tételes jogi szabályoknak nem képezik részét, akkor tulajdonképpen az anyagi büntetőjogi rendelkezések törvénysértő értelmezéséről van szó. Természetesen, ha a tagállami jogalkotó a szabályozási minimumokat nem, vagy nem megfelelően ültette át a belső jogrendszerbe, abban az esetben már további vizsgálatot igényel az, hogy a vonatkozó uniós jogforrás hogyan érvényesül a büntetőeljárásban,⁶⁰ ám e kérdés megválaszolása már túlmutat a dolgozat keretein.

A Kerethatározaton kívül más uniós jogharmonizációs dokumentumok is vonatkoznak a bűnszervezetben elkövetés szankcionálására, ezek azonban egy-egy bűncselekmény-csoport tekintetében állítanak kötelezettséget a tagállami jogalkotás számára. Ilyen például a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló 2011-es irányelv, amely előírja, hogy a meghatározott jogtárgyat sértő bűncselekmények esetén a bűnszervezetben elkövetést minősítő körülményként kell értékelni.⁶¹ Természetesen, ha egy tagállam a bűnszervezetben elkövetéshez valamennyi bűncselekmény esetén különösen hátrányos jogkövetkezményeket fűz, akkor külön jogi aktust már nem kell hoznia az irányelvben foglalt célkitűzés teljesítése érdekében.

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy egyes kiemelt jogi tárgyak hatékony védelme érdekében az uniós jog az adott jogsértés szankcionálását kötelezően előírja a tagállamok számára, ám a tagállamok maguk alkothatják meg a bűncselekmény törvényi tényállását és választhatják meg a jogrendjükbe illeszkedő szankciót. Az uniós „büntetésre kötelező” norma vagy minimumkövetelményeket állapít meg (mint ahogyan a bűnszervezet esetén is), vagy még ennél is tágabb mozgásteret hagy a tagállamok számára, és csupán a „megfelelő intézkedés” meghozatalának kötelezettségét rögzíti.⁶² A jogalkalmazó a vonatkozó uniós jogi normákat köteles figyelembe venni az ítélezés során, ám csakis addig, amíg ez nem vezet a nemzeti jog *contra legem* értelmezéséhez.

⁵⁷ KARSAI 2015, 60. p.

⁵⁸ KARSAI KRISZTINA: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK-Kerszöv.* Budapest 2004. 154. p.

⁵⁹ KARSAI 2015, 60. p.

⁶⁰ KARSAI 2015, 55. p.

⁶¹ TÖRNYAI 2013, 11. p.

⁶² KARSAI 2004, 133. p.

2. Az „összehangolt működés” mint fogalmi elem értelmezése és a bünszövetség – bünszervezet elhatárolása

2.1. Az „összehangolt működés” jelentéstartalma

Az összehangolt működés a bünszervezet tárgyi ismérve,⁶³ értelmezésekor elsődlegesen a Legfelsőbb Bíróság 4/2005. számú jogegységi határozatában foglaltakból kell kiindulnunk. A BJE rögzíti, hogy e kritérium „tartalmát tekintve nem más, mint a benne cselekvő személyek egymást erősítő hatása.”⁶⁴ A Bíróság ugyanakkor hangsúlyozza, hogy ez nem feltétlenül jelenti a bünszervezet tagjainak közvetlen kapcsolatát, ahogy azt sem, hogy a tervezett bűncselekmények megvalósításának egyes fázisait, a terv valamennyi részletét minden tagnak ismernie kell. Az összehangoltság kritériuma tehát akkor is teljesül, ha az elkövetők magatartását egy vezető személy hangolja össze, és a bünszervezet tagjai így egymás tevékenységéről nem is tudnak.⁶⁵ Természetesen ettől függetlenül a súlyos bűncselekmények elkövetésére valamennyi tag szándéka ki kell, hogy terjedjen, és egyidejűleg tisztában kell lenniük azzal, hogy az általuk végrehajtott részeselekményt bünszervezet keretében követték el (bünszervezet alanyi ismérve).⁶⁶ Alapvető követelmény tehát, hogy az elkövető tudata a bünszervezet tárgyi ismérveit átfogja, valamint kiterjedjen arra, hogy ennek ismeretében annak működéséhez csatlakozik.⁶⁷

A jogegységi határozat iránymutatást ad, azonban az összehangolt működés fogalmának pontos jelentéstartalmát messze nem határozza meg. Rögzíti, hogy mi nem befolyásolja e kritérium megállapítását, de azt már nem mondja meg, hogy mit is jelent ez a kritérium. Nem meglepő tehát, hogy a konkrét ügyekben eljáró bíróságok sok esetben teljesen eltérően értelmezik a bünszervezet ezen fogalmi elemét, és ez az értelmezési bizonytalanság több esetben egymásnak ellentmondó ítéletek meghozatalához vezet.

A bírósági határozatok vizsgálata során az elsődleges céloom az volt, hogy az indoklások alapján körülhatároljam, mit ért a jogalkalmazói gyakorlat összehangolt működés alatt, valamint választ kerestem arra a kérdésre, hogy az egyes történeti tényállásoknak vannak-e olyan közös pontjai, amelyeket a bíróság az összehangolt tevékenység jeleként értékel (pl. kódot nyelv használata, feladatok pontos kiosztása stb.) E célkitűzést azonban nagyban megnehezítette, hogy az egyes bíróságok sem értenek egyet abban, hogy milyen fokú szervezettség szükséges ahhoz, hogy az összehangolt működés mint tárgyi ismérv megálljon.

Igen jól rávilágít erre a problémára a Fővárosi Törvényszék B.927/2007/199. számú, valamint a Fővárosi Ítéltábla Bf.142/2011/58. számú – egyazon ügyben hozott – határozatában foglaltak összevetése.

⁶³ BALOGH – TÓTH 2015, 223. p.

⁶⁴ 4/2005. BJE

⁶⁵ GÖRGÉNYI ILONA *et al.*: *Magyar Büntetőjog*, Complex, Budapest 2012. 283. p.

⁶⁶ BALOGH – TÓTH 2015, 223. p.

⁶⁷ BELOVICS – NAGY – TÓTH 2014, 330. p.

Fővárosi Törvényszék B.927/2007/199.

A tényállás lényege:

I.r. vádlott T3-n keresztül ismerte meg T1 magyar származású, Angliában élő üzletembert (egyik későbbi sértett). I.r. vádlott és T1 megállapodtak, hogy közös befektetésbe kezdenek: megegyeztek, hogy I.r. vádlott T1 részére keres Magyarországon olcsón megvásárolható, hosszú távú befektetésre alkalmas ingatlanokat. T1 meghatalmazta I.r. vádlottat, hogy az ingatlanok vétele során nevében eljárjon. Az okiratok szerkesztésével és ellenjegyzésével I.r. vádlott javaslatára II.r. vádlottat mint ügyvédet bízták meg. Az ingatlanvételek során I.r. vádlott kapcsolatban állt III.r. és IV.r. vádlottal, valamint IV.r. vádlotton keresztül V.r. vádlottal is (IV.r. vádlott házastársa).

I.r. vádlott elhatározta, hogy T1 bizalmát kihasználva úgy szerez pénzt, hogy részére olyan nagy értékű ingatlanokat kínál eladásra, amelyeket jelenlegi idős tulajdonosai megtévesztésével vagy hamisítással, látszólag megszerez, ám az ott lakók haszonélvezeti jogot szereznek, így az ingatlanok ténylegesen lakottak. III.r. és IV.r. vádlottak vállalták, hogy az ilyen ingatlanokat megszerzik egy ún. köztesvevő részére, aki azt eladja T1 részére. Az ügyletek célja az volt, hogy T1-től így az ingatlanok állítólagos vételárát megszerezzék. III.r. és IV.r. vádlott I.r. vádlott tudtával további személyeket vont be a végrehajtásba. IX.r. és X.r. vádlottak alkalmas ingatlanokat kutattak fel, valamint bevonták VII.r. és VIII.r. vádlottat – mindannyian tudták, hogy nagyobb szabású, több bűncselekményt magában foglaló tevékenységsorozatban vesznek részt. Néhány esetben másik ügyvéd, XI.r. vádlott jegyezte ellen a szerződéseket, akivel elhitették, hogy a szerződésekkel minden rendben, csak a szerződő felek idős korukra tekintettel nem tudnak személyesen megjelenni.

IV.r. és V.r. vádlott szervezte be XII.r. vádlottat, akinek a szerződések aláírása volt a feladata. Rendszeresen segédkezett a végrehajtásban XIII.r. vádlott is, ám XIV.r. és XV.r. vádlott csupán egy-egy ügyletben vett részt, nem voltak tisztában azzal, hogy egy nagyobb szabású bűncselekmény-sorozatban vesznek részt. A bíróság ezt követően részletesen rögzíti, hogy a vádlottak miként jutottak az egyes ingatlanokhoz (összesen 12), tehát együttműködésüket nem csak általánosságban írja le, hanem az egyes ingatlanok megszerzése tekintetében is.

Az ítélet érvelése és elemzése:

A bíróság a bűnszervezetben elkövetést a vádlottak tekintetében - XIV. r., XV. r. és XVI. r. vádlottak kivételével – megállapította. Kifejti, hogy a bűnszervezet megállapításának nem feltétele a szervezet tagjai közötti hierarchia, ahogy az sem, hogy a csoport tagjai ismerjék egymást, vagy egymás tevékenységéről tudjanak. A bíróság indokolásából megállapítható, hogy összehangolt működés alatt a tagok közötti munkamegosztást érti (ítélet, 68.). A határozat maradéktalanul megfelel a szubszumció követelményének, hiszen a bíróság nem csupán értelmezi a bűnszervezet fogalmi elemeit, hanem a vádlottak cselekményét megfelelteti a fogalom tárgyi és alanyi ismérveinek (ítélet, 68.).

A Törvényszék – véleményem szerint helyes – megállapításaival az Ítélet tábla nem értett egyet, a bűnszervezetben elkövetést az összehangolt működés hiánya miatt mellőzte.

Fővárosi Ítéltábla Bf.142/2011/58.

A másodfokú bíróság a vádlottak cselekményeinek értékelése előtt rövid történeti visszatekintést is tesz, majd csakúgy, mint a Törvényszék, rögzíti a Legfelsőbb Bíróság 4/2005. számú jogegységi határozatában foglalt legfontosabb megállapításokat.

A történeti tényállás alapos vizsgálatát, valamint a bünszervezet fogalmának értelmezését követően az Ítéltábla arra a következtetésre jutott, hogy a vádlottak cselekménye nem mutat olyan fokú szervezettséget, amely a bünszervezetben elkövetés megállapítását lehetővé teszi. Bár a csalások sorozatát a vádlottak különböző részcselekmények végrehajtásával együttműködve valósították meg, a bíróság megítélése szerint ez önmagában nem elég ahhoz, hogy ez a kiemelt társas bűnelkövetési forma megállapítható legyen. Hiányzik ugyanis a „hierarchikus konspiratív együttműködés” (ítélet, 20.), amely az összehangolt működés követelményét kimerítené.

A bíróság hivatkozik emellett a törvényhozói szándéokra is, véleménye szerint ugyanis a vádlottak cselekményének veszélyességi foka a bünszervezet megállapításához csekély, a jogalkotó a társadalomra különösen veszélyes bűnözői csoportok tevékenységét kívánta a bünszervezethez rendelt rendkívül hátrányos jogkövetkezményekkel sújtani. Ezzel a megállapításával az Ítéltábla minden alap nélkül szűkítette a törvényi fogalmat, csakúgy, mint ahogy tette ezt a Fővárosi Törvényszék az előző fejezetben ismertetett határozatában, amikor „tipikus” bűncselekményeket határozott meg (B.123/2006/659). Igaz, hogy az Ítéltábla konkrét bűncselekmény-típusokat nem követel meg, azonban ezzel a megállapításával is azt sejteti, hogy véleménye szerint a bünszervezetben elkövetés nem állapítható meg valamennyi – egyébként öt évi szabadságvesztésénél súlyosabban büntetendő – bűncselekmény esetében.

Mint ahogyan már a Fővárosi Törvényszék B.123/2006/659. számú határozata kapcsán rögzítettem, a bünszervezet megállapítása nem szűkíthető egy-egy – a társadalomra nézve különösen veszélyes – bűncselekmény-csoportra. Helyes az Ítéltábla megállapítása annyiban, hogy a jogalkotó a jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekmények elkövetőit kívánta az általános részi rendelkezésekben meghatározott különösen hátrányos szankciókkal sújtani, „ám ez nem a bűncselekmények típusában, hanem a büntetési tétel mértékében jelenik meg.”⁶⁸ Ez pedig objektív ismérv (ötévi vagy ezt meghaladó tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett szándékos bűncselekmények), nem a bíróság által mérlegelhető körülmény.

Az Ítéltábla ezt követően rögzíti, hogy bár a vádlottak közötti együttműködés a bünszervezet megállapításához szükséges szintet nem éri el, a bünszövetség fogalmát kimeríti, így a család minősített esetét kell megállapítani. Véleményem szerint e két társas elkövetői alakzat fogalmának értelmezése során a bíróság helytelenül járt el, bár hozzá kell tenni, hogy ebben a kérdésben a jogalkalmazók között egyelőre nincs egyetértés.

Mint ahogyan már a bevezetőben is említettem, a Szegedi Ítéltábla jogegységi indítványt terjesztett a Kúria elé, miután két tanácsa ellentétes következtetésre jutott a bünszövetség és bünszervezet elhatárolásával kapcsolatban. Ebben az ügyben tulajdonképpen pontosan ugyanarról van szó: a másodfokú bíróság szerint a szervezettség foka jelenti az elhatárolást, a bünszervezet megállapításához a jogalkotó magasabb fokú szer-

⁶⁸ Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.440/2008/6.

vezettséget (vagyis összehangolt működést) követel meg.⁶⁹ Amennyiben a történeti tényállásból arra lehet következtetni, hogy az elkövetők együttműködését nem jellemzik az összehangolt működés ismérvei, akkor csupán bűnszövetség megállapítására van lehetőség. Ezen álláspont szerint tehát a bűnszervezetben elkövetést nem csupán a munkamegosztás és a tervszerűség jellemzi, hanem a tagok közötti alá-fölérendelt viszony és a jól elkülöníthető vezető–végrehajtó pozíciók.

Ezzel szemben a jogalkalmazók egy másik köre azon a véleményem van, hogy a bűnszervezet és a bűnszövetség tekintetében a szervezethez nem elhatárolási szempont, a jogalkotó nem követel meg szükségszerűen nagyobb fokú szervezethez a bűnszervezet esetében.⁷⁰ Ha e két társas elkövetői alakzatot el akarjuk határolni egymástól, a bűnszervezet más fogalmi elemeiből kell kiindulni. A bűnszervezet ugyanis azáltal válik kiemelt elkövetői alakzattá, hogy hosszabb időre szervezett, és hogy e hosszabb idő alatt célja nagyobb szabású bűncselekmény-sorozat elkövetése („ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése” – Btk. 459. § (1) bek. 1. pont). Jól összefoglalható e két eltérő álláspont a Szegedi Ítéltábla által benyújtott jogegységi indítvány alapját képező két ügy alapján.⁷¹

Szegedi Ítéltábla Bf.I.431/2015/20.

Az eljáró bíróság a védői érveléssel egyetértve megváltoztatta az elsőfokú ítéletet, és mellőzte a bűnszervezetben elkövetést. Nem vitatta, hogy a vádlottak tisztában voltak vele, hogy I.r vádlott irányításával egy láncolatossan és összehangoltan működő csoport tagjai, amelynek keretében rendszeresen hajtottak végre adóügyi visszaéléseket” (ítélet 22.), ám rámutat, hogy az elsőfokú bíróság azt már nem vizsgálta, hogy megvalósult-e olyan magasabb szintű szervezethez, amely megalapozza a bűnszervezetben elkövetést, vagy ennek hiányában csupán bűnszövetség állapítható meg. E megfogalmazásból egyértelműen következik, hogy a másodfokú bíróság a szervezethez fokát elhatárolási szempontnak tekinti e két társas elkövetői alakzat között, hiszen *expressis verbis* kimondja, hogy ha nincs kiemelkedően magas szintű együttműködés, akkor csak bűnszövetség állapítható meg.

A bíróság szerint az a tény, hogy vádlottak a saját telefonjaikat használták, SIM kártyákat nem cserélgették, nem használtak kódolt nyelvet, az összehangolt működéshez szükséges konspiráció teljes hiányát mutatja. Indokolását azzal zárja, hogy „a bűnszervezetben való elkövetés megállapításához szükséges magasabb szintű összehangolt együttműködés, szervezethez nem állapítható meg. Erre figyelemmel a bűnszervezet további törvényi kritériumainak vizsgálatát már nem is tartotta szükségesnek” (ítélet, 23.).

⁶⁹ Ezen az állásponton van: Fővárosi Ítéltábla Bf.224/2014/16., Fővárosi Törvényszék B.195/2012/155., Győri Ítéltábla Bf.114/2007/49.

⁷⁰ Ezen az állásponton van: Fővárosi Ítéltábla Bf.202/2014/23., Fővárosi Törvényszék B.927/2007/199., Szegedi Ítéltábla Bf.III.724/2014/73., Vas Megyei Bíróság B.306/2006/68.

⁷¹ A tényállások ismertetésére ezúttal nem térek ki, hiszen elsődlegesen nem azt kívánom megállapítani, hogy a döntés megfelel-e az anyagi jogi szabályoknak, hanem a két ellentétes – elhatárolásra vonatkozó – álláspontot szeretném érzékeltetni a két tanács indokolása alapján.

Szegedi Ítéltábla Bf.II.556/2015/24.

Ebben az ügyben az ítéltábla második tanácsa az előbbi okfejtéshez képest merőben eltérő álláspontot fogalmaz meg. Kétség kívül megállapítható volt, hogy a vádlottak tevékenységüket hosszabb időre szervezték, tisztában voltak vele, hogy egy bűnkapcsolati rendszerben tevékenykedtek, amelyben mindenkinek meghatározott részfeladata volt, a bűnszervezet célja pedig „a minél nagyobb összegben megvalósuló adócsalás volt” (ítélet, 23.). A bíróság egyértelműen rögzíti, hogy a bűnszervezet törvényi fogalma további fogalmi elemekkel nem bővíthető, „ebből következően nem lehet a bűnszervezet megállapítását olyan további, a törvényben nem szereplő feltételhez kötni, mint amilyen a szereplők közötti alá-fölé rendeltségi viszonyokon alapuló hierarchia, a konspiráció léte, vagy bármilyen más kritériummal rendelkező, a bűnszövetséghez képest valamely magasabb szintű szervezettség, összehangoltság” (ítélet, 23.).

A bíróság kifejezetten rögzíti, hogy nem osztja a Bf.I.431/2015/20. számú ítéletben foglaltakat, hanem az ügyben eljáró elsőfokú bírósággal ért egyet (Szegedi Törvényszék B.296/2010/328.). Egyértelműen rögzíti, hogy „a bűnszervezet mint társas bűnelkövetési forma nem a bűnszövetségre épül, és az attól való elhatárolás nem a szervezettség eltérő fokán, hanem kizárólag az egyéb törvényi fogalmi elemeken nyugszik” (ítélet, 24.).

Az adott ügy kapcsán egyébként az első fokon eljáró Gyulai Törvényszék (B.276/2013/345.) is hasonló következtetésre jutott és megállapította a bűnszervezetben elkövetést, ám indokolásában messze nem ilyen részletességgel tért ki a két társas elkövetői alakzat elhatárolására, így e határozat ismertetésére nem térek ki.

2.2. Bűnszövetség és bűnszervezet elhatárolása

Bonyolítja a helyzetet, hogy nemcsak a jogalkalmazásban, de még a jogirodalomban sincs egységes álláspont e tekintetben. A kérdés tulajdonképpen az, hogy az összehangolt működés mint fogalmi elem magában foglalja-e a hierarchikus viszonyokat és az elkülönült tevékenységi szinteket. Érdekes Tóth Mihály álláspontja, aki az egyes bírósági határozatok elemzése után arra a következtetésre jut, hogy az „összehangolt működés megkövetelése a bűnszövetség fogalmi elemeként megjelölt szervezett elkövetéshez képest magasabb szintű koordinációt, feladatmegosztást, tervezést, irányítást feltételez.”⁷² Ugyanakkor rögzíti, hogy bár az összehangolt működés a hierarchikus személyi viszonyokban, a kapcsolattartás nyílt és konspirált módszereiben érhető tetten, ezen ismérvek a bűnszervezet megállapításának egyébként nem feltételei.⁷³

Közelebb vihet a megoldáshoz, ha a fogalom szemantikai értelmezésén túl – a történeti értelmezés keretében – megvizsgáljuk, hogy mi volt a jogalkotó célja a hatályos definíció megalkotásakor. A bűnszervezet legelőször 1997-ben lett része az akkor hatályos Büntető Törvénykönyvnek, a jelenlegi definícióhoz képest igen eltérő fogalmi ismérvekkel: „bűncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan – munkamegosztási alapuló – bűnszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés.”⁷⁴

⁷² TÓTH 2009, 182. p.

⁷³ TÓTH 2009, 182. p.

⁷⁴ 1997. évi LXXIII. tv. 137. §.

A fogalom megalkotása mögött húzódó jogpolitikai indok egyértelműen a szervezett bűnözés elleni eredményes fellépés biztosítása, amelyet az addig meglévő társas elkövetői alakzatok (bűnszövetség és csoportos elkövetés) nem tettek lehetővé.⁷⁵ Ez a definíció szorosan kötődött a bűnszövetség fogalmához, hiszen a bűnszövetség a fogalom *genus proximuma*, a bűnszervezet tulajdonképpen „minősített bűnszövetség”.⁷⁶ Ha összevetjük a két fogalmat, megállapítható, hogy a bűnszervezet azáltal több a bűnszövetségnél, hogy munkamegosztáson alapul, folyamatosság jellemzi, valamint speciális célzata a rendszeres haszonszerzés. A jogalkotó szándéka egyértelmű: a bűnszövetség „fokozásával” akarta elérni azt, hogy hatékony eszköz álljon rendelkezésre az akkor egyre inkább teret nyerő szervezett bűnözői csoportok még szigorúbb büntetőjogi felelősségre vonása tekintetében. Ez a meghatározás tehát még valóban az ún. „maffiaszervezetekre” vonatkozik, ezt a feltevést pedig mind az akkori társadalmi viszonyok, mind a nemzetközi tendenciák is alátámasztják.

Az 1990-es évek gazdasági-társadalmi átalakulása szükségszerűen a bűnözésben is átrendeződéshez vezetett: megjelentek a hierarchikusan felépülő, jól szervezett bűnözői csoportok, amelyek elsődleges célja az anyagi haszonszerzés volt.⁷⁷ Az ezredfordulón nemzetközi szinten is fokozódott az igény a szervezett bűnözés elleni küzdelem hatékony eszközeinek biztosítása iránt, e törekvés szellemében pedig több nemzetközi dokumentum született (az 1998-as Joint Action, az AIDP 1999. évi kongresszusán elfogadott állásfoglalás, valamint a Millenniumi Stratégia).⁷⁸

A magyar jogalkotás tehát ezekre a történeti tényekre és újfajta kihívásokra reagált, amikor 1997-ben megalkotta és beemelte a Büntető Törvénykönyvbe a bűnszervezet fogalmát. A bűnszövetséghez képest a minőségi többletet a munkamegosztás és a rendszeres haszonszerzésre törekvés jelentette, hiszen ez a két ismérv az akkor tevékenykedő szervezett bűnözői csoportok tipikus jellemzője volt.⁷⁹

Már ekkor lehetett látni azonban, hogy a definíció bűnszövetség-fogalomra való építése és a hagyományos terminológiák keresztezése értelmezési vitákhoz vezethet.⁸⁰ A fogalmat 2001-ig többször is módosították, ám ezekre nem térek ki, hiszen apróbb módosításokról van szó, a fő fogalmi elemek – és ezáltal a fogalom jellege – nem változott.

2001-re az eredeti definíció azonban nagyban átalakult, amelynek oka elsősorban nem a kiütköző értelmezési nehézségek, hanem az ország jogharmonizációs kötelezettsége volt.⁸¹ Az első és legfontosabb változás az, hogy a jogalkotó szakít azzal a korábbi megoldással, hogy a bűnszervezetet egyfajta „kiemelt” bűnszövetségként definiálja. Ezentúl a hatályos fogalomnak nem része sem a munkamegosztás, sem az alá-fölérendeltségi viszony, sem a haszonszerzési célzat. Felemeli ellenben a szervezet tagjainak minimális létszámát, valamint egyértelműen rögzíti, hogy bűnszervezet megállapítása csak akkor lehetséges, ha az elkövetők célja súlyos szándékos bűncselekmények

⁷⁵ TÓTH MIHÁLY: *A bűnszervezet és környéke*. Jogtudományi Közlöny, 1997/12. 505. p.

⁷⁶ TÓTH 1997, 507. p.

⁷⁷ BERTA 2006, 434–435. pp.

⁷⁸ BEZSENYI TAMÁS 2015 - http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=671

⁷⁹ BERTA KRISZTINA: *A szervezett bűnözés*. In: Gönczöl Katalin (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex, Budapest 2006. 428–429. pp.

⁸⁰ TÓTH 1997, 508. p.

⁸¹ TÓTH 1997, 56. p.

végrehajtása. A jogalkotó tehát egy sokkal lazább feltételrendszert teremtett, egyúttal egy tágabb kört rajzolt, amelybe már nemcsak a szó szoros értelemben vett és a kriminológia tudománya által ismert valamennyi jellemző jegyet felsorakoztató szervezett bűnözői csoportok illeszthetők bele.⁸²

A bűnszervezet fogalmának a bűnszövetségtől való elválasztása, valamint az új fogalmi elemek meghatározása arra enged következtetni, hogy a jogalkotó a bűnszervezetet immár nem egy fokozott bűnszövetségként kívánja definiálni. Véleményem szerint 2001 előtt valóban a szervezettség foka az egyik fő elhatárolási szempont a két társas elkövetői alakzat között, hiszen a bűnszervezet olyan bűnszövetség volt, amely munkamegosztáson alapult. Ezáltal tehát több volt a bűnszövetségnél, a szervezet tagjai között egy magasabb szintű együttműködést követelt meg a jogalkotó.⁸³

Most azonban nincs ilyen különbségtétel, az „összehangolt” és a „szervezett” kifejezés között véleményem szerint nem lehet az együttműködés jellege szerint különbséget tenni. Tehát nem mondhatjuk azt, hogy az „összehangolt működés” alatt a jogalkotó a bűnszövetséghez képest egy magasabb fokú szervezettséget követel meg, hiszen akkor nem szakított volna a fogalom bűnszövetségre építésével. Ez a megoldás, valamint az új fogalmi elemek bevezetése is azt az álláspontot támasztja alá, hogy e két társas elkövetői alakzatot a bűnszervezet új törvényi ismérvei alapján kell elhatárolni.

Véleményem szerint így nem helytálló sem a Fővárosi Ítéltábla, sem a Szegedi Ítéltábla I. tanácsának az álláspontja. Ahogy az előbbieken részletesen kifejtettem, mindkét eljáró bíróság a bűnöző csoport szervezett működését vizsgálta, és azért nem látta megállapíthatónak a bűnszervezetben elkövetést, mert megítélésük szerint a tagok közötti együttműködés csupán a bűnszövetség szintjét érte el. A bűnszervezet–bűnszövetség elhatárolása kapcsán tehát a bíróságoknak nem a szervezettség fokát kellett volna vizsgálni, hanem két másik kritérium megvalósulását: i) hosszabb időre szervezett bűnözői csoportról van-e szó, ii) valamint hogy a szervezetet a tagok azzal a céllal hozták-e létre, hogy több súlyos bűncselekményt kövessenek el. Meglátásom szerint mindkét esetben a történeti tényállás alapján egyértelműen megállapítható, hogy ez a két kritérium maradéktalanul teljesült (mint ahogy arra a Fővárosi Törvényszék és a Szegedi Ítéltábla II. tanácsa rámutatott), így mindkét esetben bűnszervezetben elkövetést kellett volna a vádlottak terhére megállapítani. Ha magasabb szintű együttműködést és munkamegosztást követelnénk meg a bűnszervezet esetében (vagy esetleg olyan további ismérveket is, mint a hierarchikus személyi viszonyok), azzal szűkítenénk a jogalkotó által szándékoltan tágabbra nyitott kereteket. Ez az értelmezés tehát ellentmond mind a nyelvtani értelmezés szabályainak, mind a jogalkotó –történeti értelmezéssel megállapítható – szándékának.

⁸² TÓTH 1997, 56. p.

⁸³ Búzás Huba és Nagy Sándor rámutat, hogy e két társas elkövetői alakzat elhatárolás azonban már ekkor is kérdéseket vetett fel, nem volt ugyanis egyértelmű, hogy a bűnszervezetet jellemző munkamegosztás mennyiben több a bűnszövetség megállapításához szükséges szervezett elkövetésnél. BÚZÁS HUBA – NAGY SÁNDOR: *A bűnszervezet fogalma*. Magyar Jog, 1998/4. 204. p.

2.3. Az összehangolt működés megállapítása a szervezett elkövetést eleve feltételező bűncselekmények esetén

A bűnszervezet e tárgyi ismérével kapcsolatban azonban más nehézség is felmerül, amely problémára az előző fejezetben már röviden utaltam (43. lábjegyzet). Nincs kristályosodott gyakorlat ugyanis abban a kérdésben, hogy milyen fokú szervezettséget kell a bűnszervezet megállapításához megkövetelni abban az esetben, ha az elkövetett bűncselekmények önmagukban is feltételeznek bizonyos fokú együttműködést. Hiszen mint ahogyan már az előbbieken is rámutattam, az összehangolt működés nem egy abszolútizálható kritérium, hanem mindig a konkrét tényállás keretei között dönthető el, hogy ez a fogalmi elem teljesül-e. Jól megvilágítja ezt a problémát a Fővárosi Törvényszék, valamint a Fővárosi Ítéltábla eltérő álláspontja egy konkrét ügy kapcsán.

Fővárosi Törvényszék B.604/2014/85.

A tényállás lényege:

Néhai „személy4” ellen már volt kábítószerrel visszaélés büntette miatt eljárás folyamatban, ezzel az életmódjával azonban nem hagyott fel. Amikor összeköltözött az I.r. vádlottal, őt is bevonta a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekbe: ő tartotta a kapcsolatot III.r. vádlottal, aki több alkalommal szállított külföldről kábítószer (minden alkalommal 5 kg-ot vagy ezt meghaladót) Magyarország területére továbbértékesítés céljából. A kábítószer az I.r. vádlott által bérelt lakásban, valamint a II.r. vádlott rendelkezésére álló lakásban tárolták.

2012. február 29-én III.r. vádlott 6 kg marihuánát hozott be Magyarországra, majd a teljes mennyiséget I.r. vádlott utasítására átadta V.r. vádlottnak. A nyomozóhatóság V.r. vádlott lakásán foglalta le a továbbértékesíteni szándékozott kábítószer, valamint a kimeréshez és csomagoláshoz használt eszközöket.

A vádlottak vallomásából kiderült, hogy V.r. vádlott is több alkalommal külföldre utazott (2012. január 13. és február 13. között). III.r. vádlott már korábban hozott be az ország területére kábítószer, legelőször 2011 őszén. A titkos adatszerzésnek következtében az is világossá vált, hogy a vádlottak az egymás közötti kommunikáció során minden esetben kódolt nyelvet használtak (pl.: „Szia. Holnap reggel 4h.30 m mész 1 lakat. Köszönöm”). Ezek a telefonbeszélgetések azonban kétséget kizáróan alátámasztják, hogy a vádlottak kábítószer-kereskedelmi tevékenységet folytattak.

Az ítélet érvelése és elemzése:

A Törvényszék a vádlottak terhére megállapította a bűnszervezetben elkövetést, indokolásában a 4/2005. BJE-ben, valamint a BH2007. 3. számú bírósági határozatban foglaltakat veszi alapul: „A bűnszervezetben való elkövetést meg kell állapítani, ha az elkövető tisztában volt azzal, hogy háromnál több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoportban követ el súlyos bűncselekményt, kábítószerrel visszaélést (BH 2007. 1. 3.). A 4/2005. BJE szerint a bűnszervezetben elkövetés megállapítható azzal szemben is, aki – eseti jelleggel – akár egyetlen cselekményt tettesként vagy részesként valósít meg, ha tudata a bűnszervezet tárgyi ismérveit átfogja” (ítélet, 59.). Ezt követően a bíróság mindössze annyit mond, hogy ezek alapján a tényállásban írt bűncselekmények vonatkozásában a bűnszervezetben elkövetést megállapíthatónak látja.

A szervezettség e sommás indokaiból messze nem derül ki, hogy a bíróság a vádlottak mely cselekményei alapján látta az összehangolt működés kritériumát megvalósultnak, hiszen nincs szubszumció, a történeti tényállás egy elemét sem felelteti meg a bünszervezet fogalmi ismérveinek. Nem visz tehát közelebb annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy miből lehet következtetni az összehangolt működés meglétére, vagy hogy a konkrét esetben a vádlottak mely cselekménye az, ami e kritérium megvalósulását alátámasztja (feladatmegosztás, kódolt nyelv használata stb.). Megjegyzendő, hogy ez nem egyedülálló eset, több feldolgozott ítélet is nélküli a megfelelő indokolást, illetve szubszumciót, sőt egyes esetekben nem is vizsgálja azt, hogy valamely társas elkövetői alakzat fogalmi elemei teljesülnek-e (holott a bünszövetséget vagy bünszervezetet meg kellene állapítani).⁸⁴

Fővárosi Ítéltábla Bf.136/2015/35.

A másodfokú eljárásban az I.r. vádlott védője vitatta a bünszervezet megállapíthatóságát, mivel álláspontja szerint a „szervezettség magasabb foka” – mint alapvető kritérium – a vádlottak cselekménye vonatkozásában nem áll meg. A kábítószerkereskedelem büntette ugyanis eleve csak szervezett keretek között valósítható meg, tehát még ha az elkövető ebben bűnös is, ebből nem következik egyenesen az, hogy a bünszervezetben elkövetést is meg lehet állapítani. Hasonlóképpen érvel valamennyi vádlott védője, mindannyian vitatják azt, hogy összehangolt működés jellemezné a vádlottak tevékenységét.

A másodfokú bíróság már részletesebben vizsgálja a szervezettség kérdését: „Összehangoltságról akkor beszélhetünk, ha a tagok a bűncselekményekkel kapcsolatos feladataikat megosztják, ez nyilvánvalóan előzetes tervezést, bizonyos fokú irányítást, szervezést feltételez. Az összehangolt működés tehát a bünszervezet olyan fogalmi összetevője, amely tartalmát tekintve nem más, mint a benne cselekvő személyek egymást erősítő hatása” (ítélet, 18.). Az Ítéltábla tehát nem követel meg olyan többletelemeket, amelyek a törvényi fogalomnak nem részei, hanem – helyesen – csak a jogalkotó által megkövetelt kritériumok teljesülését vizsgálja.

Miután rögzíti az „összehangolt működés” jelentését, a törvényi fogalmat rávetíti a történeti tényállásra, tehát a szubszumció – mely a Törvényszék indokolásában nem lelhető fel – itt teljesül. A bíróság szerint a szervezettségre és a tervszerűsége egyértelmű következtetés vonható le a vádlottak magatartásából, ezt a megállapítását pedig az egyes részcselekményekkel is alátámasztja: „a kábítószer beszállítását és annak raktározását megszervezték, a raktár és a viszonteladás célját szolgáló lakóingatlanokat a leplezés érdekében más nevére szóló okiratok felhasználásával vették igénybe, több »műveleti« telefonon tartották egymással a kapcsolatot, ügyeltek az esetleges lelepleződés esetén arra, hogy a hívásforgalmazások során az illegális tevékenység tárgya, azaz a kábítószer soha ne hangozzék el, ennek érdekében egyezményes kódszavakat használtak, amelyeket a vevők is tökéletesen értettek” (ítélet, 18.).

⁸⁴ Budapest Körmeyi Törvényszék B.61/2014/ 5., Fővárosi Ítéltábla Bf.217/2012/15., Bf.359/2011/6., Fővárosi Törvényszék B.604/2014/85., B.402/2007/245., B.551/2007/39., B.829/2008/150., B.913/2006/45., B.1657/2014/63., Mosonmagyaróvári Városi Bíróság B.190/2006/71., Székesfehérvári Törvényszék B.238/2010/37.

Reflektál a bíróság a védői álláspontra is, miszerint az elkövetett bűncselekmény legelőbből eleve következik az, hogy a vádlottak tevékenységét bizonyos fokú szervezettség jellemzi. Az Ítélet tábla egyetért ezzel az érveléssel, ugyanakkor rámutat, hogy a vádlottak cselekményét jellemző szervezettség és tervszerűség túlmutat a kábítószer-kereskedelem megvalósításához minimálisan szükséges szervezett kereteken. A vádlottak között feladatmegosztás volt, a különböző szerepek jól elkülönültek, és cselekményeiket minden esetben előre megtervezték. Mindezek alapján a másodfokú bíróság is megállapíthatónak látta a bűnszervezetben elkövetést.

Az Ítélet tábla indokolása alapján jól körvonalazható, hogy milyen fokú szervezettség szükséges a bűnszervezetben elkövetés megállapításához: a vádlottak között feladatmegosztás kell, amely feladatmegosztás előzetes tervezésen nyugszik, ugyanakkor az alá-fölérendelt viszony már nem követelmény, még ha sok esetben jellemző velejáró is.

Fővárosi Törvényszék B.195/2012/155.

Igen hasonló probléma merült fel egy korábbi, 2012-ben elbírált ügy kapcsán is. A vádlottak hasonlóképpen az előbbieken tárgyalta kábítószer-kereskedelem büntetést valósították meg, az ügyet első fokon a Fővárosi Törvényszék tárgyalta. A bíróság szerint nem lehet vitás, hogy a vádlottak cselekményét összehangolt működés jellemezte, hiszen az egyes feladatokat tervszerűen felosztották egymás között. Teljesül a hosszabb időre szervezettség követelménye is, valamint az az objektív kritérium, hogy a bűncselekmények büntetési tétele legalább öt évi szabadságvesztés.

Ugyanakkor a bíróság szerint a vádlottak nem alkottak csoportot. „A bűnszervezet kizárólag abban az esetben állapítható meg, ha az elkövetők által tanúsított együttműködés már szervezett kereteket ölt. Ennek feltétele többek között az is, hogy közöttük alá-fölérendeltségi viszony álljon fenn, ami a vádlottak esetében - ahogy arra a bíróság a bizonyítékok értékelése során már utalt - nem állapítható meg” (ítélet, 37.). A Törvényszék is utal arra a tényre, amely az előző ügyben a védői érvelés alapját képezte, nevezetesen hogy maga az elkövetett bűncselekmény feltételez bizonyos fokú szervezettséget.⁸⁵ A kábítószer-kereskedelemmel sok esetben együtt jár a tevékenységi körök felosztása, ám ez egyben nem jelenti azt, hogy a tagok között hierarchikus viszony állna fenn.

Ebben az esetben is tehát többletkritériumokat követel meg a bíróság, olyan ismérveket, amelyek nem részei a törvényi fogalomnak, csupán jellemző jegyei általában a bűnszervezeteknek. Ahogy azonban már a korábbiakban is hangsúlyoztam, ez nem jelenti azt, hogy ezek a tipikus jegyek feltételei lennének a bűnszervezet megállapításának: az alá-fölérendeltségi viszony továbbra is jellemző ismérv, de már nem fogalmi elem.⁸⁶

Fővárosi Ítélet tábla Bf.202/2014/23.

A Törvényszék első fokon tehát nem állapította meg a bűnszervezetben elkövetést, ezt az álláspontot azonban az Ítélet tábla nem osztotta. A másodfokú bíróság rámutat, hogy az elkövetéskori és az elbíráláskori törvény alapján sem követelhető meg a hierar-

⁸⁵ Hasonlóképpen érvel: Fővárosi Ítélet tábla Bf.12/2011/29.

⁸⁶ TÓTH 2009, 128. p.

chikus kapcsolatok megléte, hiszen ez a fogalmi elem 2002. április 1-jével kikerült a bűnszervezet meghatározásából (ítélet, 10.).

A történeti tényállás és a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján kétséget kizáróan megállapítható, hogy a vádlottak szervezett csoportot alkottak, céljuk öt évet meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények megvalósítása volt, melynek érdekében konspiratív módon működtek és kommunikáltak. A bűnszervezet tehát valamennyi törvényi eleme megvalósul, így a vádlottak terhére bűnszervezetben elkövetést kell megállapítani.

Az első- és másodfokú bíróság megállapításai tehát megegyeznek, hiszen mindkét bíróság megállapította, hogy a vádlottak tevékenységét magas fokú szervezethez jellemzi. Ugyanakkor az ebből levont következtetések teljesen ellentmondanak egymásnak, hiszen amíg az Ítéletláta teljesültnak látta a bűnszervezet valamennyi törvényi kritériumát, a Törvényszék a hierarchikus személyi kapcsolatok hiánya miatt nem állapította meg a bűnszervezetben elkövetést.

Ha valamennyi eddig ismertetett határozatot áttekintünk, láthatjuk, hogy a jogalkalmazási gyakorlatban messze nem tisztázott kérdés, hogy milyen fokú szervezethez kell megkövetelni „összehangolt működés” alatt. Míg egyes bíróságok „csupán” munkamegosztást és tervszerűséget követelnek meg, addig néhány esetben a hierarchikus konspiratív viszony és más olyan ismérvek is feltételei a bűnszervezet megállapításának, amelyek nem következnek egyenes a törvényi fogalomból, de a bűnszervezetnek általában életbeli jellemzői.

Mindezek alapján jól látható, hogy az általam vizsgált kérdéskörök egymástól nem elkülöníthető problémák. Az összehangolt működés mint fogalmi elem vizsgálata ugyanis szükségszerűen újra felveti a jogi terminus – kriminológiai meghatározottságának problematikáját, amelyről már az előbbiekben részletesen szoltam. Ha ugyanis az összehangolt működés alatt hierarchikus viszonyt és konspiratív módszereket követelünk meg, akkor tulajdonképpen a kriminológia eszköztárával dolgozunk. A kriminológia empirikus vizsgálatai segítségként szolgáltak a jogalkotó számára a szervezett bűnözéshez kapcsolódó jogi terminusok megalkotása során, de ez nem a kriminológiai meghatározás teljes átvételével, hanem a leginkább jellemző ismérvek kiemelésével történt.⁸⁷ Az anyagi jogi fogalom elemeinek száma így feltétlenül kisebb, mint a kriminológia által ismert tipikus jegyeké, következésképp a jogi fogalom tágabb, mint a kriminológiai.⁸⁸

Ha a bűnszervezet megállapításához alá-fölérendelt személyi viszonyokat, a kapcsolattartás konspiratív módszereit és jól elkülöníthető tervező-végrehajtó szinteket követelünk meg, akkor tulajdonképpen a jogalkotó által kimunkált fogalom jelentéstartalmát módosítjuk. Ennek pedig messzemenő következményei lehetnek, hiszen végső soron a jogbiztonság követelménye sérül, ha büntetőjogi felelősség vizsgálata során az annak alapjául szolgáló jogi terminusokat kiterjesztően vagy épp megszorítóan értelmezzük.

Az általam feleltett problémakörök tehát egy szerves egészet alkotnak, és bár vizsgálhatóak külön-külön is, a megoldás mindenképpen csak egy egészként kezelve érhető el.

⁸⁷ Bócz 2004, 99. p.

⁸⁸ Bócz 2004, 99. p.

3. A bűnszövetség mint minősítő körülmény megállapításának hiánya

Az előbbieken igyekeztem alátámasztani, hogy a bűnszövetség és bűnszervezet elhatárolása kapcsán a szervezettség foka nem szempont, tehát a bűnszervezetben elkövetés megállapításához nem feltétlenül kell magasabb szintű együttműködés vagy pontosabb tervezés. Ez azonban nem azt jelenti, hogy ne kellene mindkét társas elkövetési alakzat kritériumainak teljesülését vizsgálni adott esetben. Lehet, hogy a bűnszervezet fogalmi elemei nem valósultak meg maradéktalanul, ám az elkövetők tevékenysége illeszkedik a bűnszövetség keretei közé.

Szükséges hangsúlyozni, hogy ennek oka nem a szervezettség szintje, hanem más fogalmi ismérvek hiánya: nem állapítható meg kétséget kizáróan, hogy a terheltek szándéka szerint együttműködésük hosszabb időre szervezett volt, vagy az elkövetett bűncselekmények büntetési tétele nem éri el az öt évet. Ezekben az esetekben a bűnszervezetben elkövetés nem állapítható meg, hiszen hiányoznak a jogalkotó által megkövetelt tárgyi ismérvek, ám a bűnszövetség törvényi fogalmának az elkövetők tevékenysége még megfelelhet. Tehát ha a bűnszervezetben elkövetés az előbb rögzített okok miatt nem állapítható meg, a bűnszövetségben elkövetés is minden esetben vizsgálat tárgyát kellene, hogy képezze.

Ezzel szemben nem egy olyan bírósági határozatot vizsgáltam, amelyben a bíróság valamely tárgyi ismérv hiánya miatt a bűnszervezetben elkövetést mellőzte, ám a bűnszövetség meglétét nem vizsgálta, holott az egyébként megállapítható lett volna.

Ez a probléma már az általam korábban bemutatott határozatokban is megjelenik.

Fővárosi Törvényszék B.123/2006/659.

Az ügy részletes ismertetésekor (lásd II. 1.) már rögzítettem, hogy a történeti tényállás alapján egyértelmű következtetést lehetett levonni a vádlottak közötti szervezett együttműködésre, a tevékenységüket jellemző tervszerűsége, valamint kétséget kizáróan megállapítható volt az is, hogy a vádlottak tisztában voltak azzal, hogy az általuk végrehajtott súlyos bűncselekményeket bűnszervezet keretében követik el. A Törvényszék azért mellőzte a bűnszervezet megállapítását, mert nem felelt meg a nemzetközi szervezetek és bűnüldöző szervek által kimunkált definícióknak, valamint az elkövetett bűncselekmények nem illeszkedtek abba a bűncselekményi körbe, amelyet a bíróság „jellemzőnek” titulált, és amelyek tekintetében a fogalmi elemek maradéktalanul megvalósulhatnak. A bíróság tehát kizárta a bűnszervezet megállapíthatóságát, ezért a következőkben a történeti tényállásból azokat a bűncselekményeket szeretném kiemelni, amelyek esetében a bűnszövetség minősítő körülmény a régi Btk. értelmében: csalás, közveszélyokozás, lopás, sikkasztás, zsarolás, (ítélet, 1-5.).

Összesen tehát öt bűncselekmény tekintetében merülhet fel a bűnszövetség mint minősítő körülmény, e bűncselekmények esetében külön-külön meg kell vizsgálni, hogy a törvényi fogalom valamennyi eleme teljesül-e. A bíróság ezzel szemben a bűnszövetség meglétét nem vizsgálja, indokolásában meg sem említi, hogy szóba jöhet-e ezen bűncselekmények esetén a minősített eset megállapítása.

A történeti tényállás alapján⁸⁹ a csalás, a lopás és a sikkasztás bűncselekményét elve ki lehet zárni a vizsgálódás köréből, hiszen ezekben az esetekben a minimális létszámra vonatkozó fogalmi elem nem teljesül. Így csupán a közveszélyokozás és zsarolás tekintetében kell megvizsgálni, hogy a bünszövetségben elkövetés mint minősítő körülmény megállapítható-e.

Közveszélyokozás (Btk. 259. §):

I.r. vádlott arra utasította VIII.r. vádlottat, hogy szervezze meg X.r. vádlott gépkocsijának felgyújtását, aki ezt II.r. vádlott bevonásával végre is hajtotta. A gépkocsi kiégett, a tűz tovaterjedt további öt gépkocsira, melyek vonatkozásában jelentős kár keletkezett. A tűzoltói beavatkozás hiányában a tűz az összes, a parkolóban levő gépkocsira áttért volna, az üzemanyagtartályok felrobbanása következtében a közelben lévő építmények és a távolabb parkoló gépjárművek is kigyulladtak volna, valamint a biztonsági őr élete is veszélybe kerülhetett volna, de veszélyhelyzetet idézhetett volna elő a közlekedő gépkocsik és személyek vonatkozásában is (ítélet, 249.).

Zsarolás (Btk. 323. §):

I.r. vádlott VIII.r. vádlotton keresztül arra bírta rá II.r. vádlottat, ő pedig VII.r. vádlottat, hogy a sértettet XIII.r. vádlott nevében - aki több millió forint kifizetését kérte a sértettől - fenyegetse meg azzal, hogyha nem fizet, úgy súlyos bántalmazásnak teszi ki magát és családját. Ezzel egyidejűleg rendszeresen jelentek meg a sértett házánál jellegzetesen sportos külsejű, kopaszra nyírt fejű férfiak, akik időnként becsöngettek a sértett lakásába és XIII.r. vádlott nevében megfenyegették a sértettet. A fenyegetések azért történtek, hogyha a sértett fizet XIII.r. vádlottnak, úgy a megszerzett pénzen megosztoznak, ha pedig nem hajlandó fizetni, akkor nagyobb védelmet igényel, amit az a Kft. lát el, amelynek a vádlottak tagjai. A sértett azonban nem fizetett, tehát a vagyoni hátrány mint eredmény elmaradt, így a vádlottak cselekménye megrekedt kísérleti szakban (ítélet, 252–253.).

Összefoglalva tehát a közveszélyokozás büntettének I.r. vádlott felbujtója, II.r. vádlott önálló tette, a zsarolás büntettének kísérletét pedig I.r., II.r., VII. és XIII.r. vádlott mint társtettesek követték el (ítélet, 1-5.). A bíróság minősítése azonban a zsarolás tekintetében véleményem szerint vitatható. A határozatban rögzített történeti tényállás alapján a társtetteség objektív oldala, tehát a törvényi tényállás részben vagy egészben történő közös megvalósítása⁹⁰ nem áll meg. Az indokolásban a bíróság is a „rábírás” kifejezést használta az I.r. és II.r. vádlott vonatkozásában, a zsarolás tényállásának egyetlen elemét sem valósították meg. Véleményem szerint tehát a zsarolás büntettének nem társtettesei, hanem felbujtói, ami természetesen nem zárja ki a bünszövetség megállapítását, hiszen magatartásuk az előzetes megállapodás alapján kapcsolódik a bűncselekmény elkövetéséhez.⁹¹

A bünszövetség első fogalmi eleme (kettő vagy több személy) tehát e két bűncselekmény tekintetében teljesül. A bünszövetség megállapításának további feltétele a bűn-

⁸⁹ Ítéleti oldalszámok: csalás – 245–246., közveszélyokozás – 249., lopás – 253., sikkasztás – 244–245., zsarolás – 252–253. pp.

⁹⁰ Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.304/2007/7.

⁹¹ TÓTH 2009, 51.

cselekmények szervezett elkövetése, vagy az ebben való megállapodás, feltéve hogy az elkövetők legalább egy bűncselekményt kísérleti szakba juttatnak. Már korábban említettem, hogy a vádlottak bűncselekmények egész sorozatát követték el (42. lábjegyzet), e két bűncselekmény e tevékenységsorozatba illeszkedik. A bíróság indokolásában valójában már elismerte, hogy a vádlottak tevékenységét szervezett elkövetés jellemezte, hiszen a bűnszervezet megállapításának vizsgálata kapcsán rögzítette, hogy az összehangolt működés fogalmi elem teljesült. A történeti tényállás vonatkozó részei alapján is e kérdés egyértelműen eldönthető: az elkövetők a végrehajtás során együttműködtek, tevékenységüket munkamegosztás jellemezte, ráadásul az irányító–végrehajtó szerepek is jól elkülöníthetőek, bár ez a bűnszövetség megállapításának nem minimumfeltétele.

Az előzetes megállapodás sem vitatható, hiszen a vádlottak a végrehajtást megelőzően megegyeztek az elkövetés főbb pontjaiban. A zsarolás esetében magas szintű tervszerűség is jellemezte a vádlottak megállapodását, hiszen lehetséges verziókat is felvázoltak, és arra az esetre is tervet készítettek, ha a sértett a fenyegetések hatására sem fizetne.

Egyértelmű tehát, hogy a bűnszövetség valamennyi fogalmi eleme teljesült, a bíróság azonban a vádlottakat e két bűncselekmény alapesetében mondta ki bűnösnek. Nincs kézenfekvő magyarázat arra, hogy indokolásában miért nem tér ki a bűnszövetség vizsgálatára.

Érdekes azonban, hogy ez nem egyedülálló példa. Több olyan ügyet is vizsgáltam, amelyben a bíróság nem tért ki a bűnszövetség kérdésére, holott minősítő körülményként megállapítható lett volna.

A Székesfehérvári Törvényszék B.238/2010/37. sz. határozatában a csalás alapesetében állapította meg a vádlottak bűnösségét, holott a bűnszövetség a régi Btk. szerint is minősítő körülmény volt. Vitatható, hogy adott esetben valamennyi fogalmi elem maradéktalanul teljesült-e, ám a probléma éppen az, hogy a bíróság vizsgálata ennek mérlegelésére egyáltalán nem terjedt ki. Érdemes megemlíteni a Fővárosi Törvényszék B.551/2007/39. sz. határozatát is: a bíróság sem a bűnszövetség, sem a bűnszervezet megállapíthatóságát nem vizsgálta, az ítélet szerint a vádlottak a kábítószerrel visszaélés büntetettét társtettesként valósították meg. A történeti tényállás alapján azonban véleményem szerint a bűnszervezet valamennyi kritériuma teljesült, erre a Fővárosi Ítéletábróla (Bf.217/2012/15.) is rámutatott, bár ítéletét a szubszumció teljes hiánya jellemzi. A Pest Megyei Bíróság (118/2008/174.) vizsgálta a bűnszövetségben elkövetést, ám a fogalmi elemek téves értelmezése miatt nem állapította meg.

A bűnszövetség vizsgálata azért is nélkülözhetetlen, mert a büntetéskiszabás körében súlyosító körülményként akkor is értékelendő, ha egyébként a bűnszövetségben elkövetés az adott bűncselekménynek a minősített esetét nem valósítja meg. Ugyanígy súlyosító körülmény, ha valamely fogalmi elem hiánya miatt a bűnszövetség nem állapítható meg, ám az elkövetés szervezettsége vagy az elkövetésre irányuló előzetes megállapodás bizonyítható, hiszen ezek a tények önmagukban is fokozzák az elkövetett bűncselekmények társadalomra veszélyességét. A Pest Megyei Bíróság (B.118/2008/174.) a fogalmi elemek téves értelmezése miatt nem állapította meg a bűncselekmény minősített esetét, azonban a vádlottak cselekményét jellemző tervszerűséget és szervezettséget

súlyosító körülményként sem értékelte.⁹² Az első fokú bíróság téves ítéletét másodfokon a Fővárosi Ítéltábla (Bf.52/2011/13) egyébként korrigálta.

A joggyakorlatban sok esetben elmarad tehát a társas elkövetői alakzatok kimerítő vizsgálata, véleményem szerint e hiányosság részben azokra az értelmezési bizonytalanságokra vezethető vissza, amelyeket e fejezetben igyekeztem minél részletesebben bemutatni.

IV. Következtetések és megoldási javaslatok

A dolgozatban igyekeztem bemutatni azokat a minősítési és elhatárolási kérdéseket, amelyekre egyelőre sem a jogalkalmazó, sem a jogirodalom nem tud egybehangzó adekvát választ adni. A feldolgozott bírósági határozatok kapcsán emellett olyan problémák is felmerültek, amelyek a helytelen – esetlegesen *contra legem* – értelmezés következményei, de egyébként a vonatkozó anyagi jogi szabályok e tekintetben egyértelműek. Ebbe a körbe tartozik például a konkrét bűncselekmény-típusok megkövetelése a bíróságok által, valamint a kriminológiai fogalmak figyelembe vétele a büntetőjogi felelősség megállapítása során.

A kialakított tételes jogi szabályok ellenére azonban ezekkel a kérdésekkel is foglalkozni kell, hiszen látható, hogy ellentmondásos ítéletek meghozatalához vezetnek. Hiába egyértelmű, hogy a kriminológia által meghatározott jellemző ismérveket nem lehet megkövetelni a bünszervezet, illetve bünszövetség megállapításához, „a hatályos rendelkezések gyakorlati alkalmazhatósága azonban ennek belátása mellett is kérdéses.”⁹³

A dolgozatban bemutatott kérdések megválaszolásához a problémakört valójában egy sokkal tágabb kontextusban szükséges szemlélni, egészen az eltérő bűnözési formák kialakulásához és ennek hatásához kell visszanyúlni. Jól elkülöníthető ugyanis a hagyományos bűnözéstől az új típusú bűnözési formák megjelenése, ez a különbség pedig a büntetőjogi szabályozásban is egyértelműen tetten érhető: a jogi tárgyak racionális védelmét biztosító büntetőjog mellett ugyanis a másik a szimbolikus büntetőjog jelenik meg.⁹⁴

A szimbolikus büntetőjog megjelenése az ellenség-büntetőjogi fejlődéshez köthető, lényege, hogy a fenyegető kockázatokkal szemben a jogalkotó elsődleges célja a prevenció, melynek érdekében a büntetőjogot új életterületekre is kiterjeszti.⁹⁵ Önmagában nem a büntetőjog expanziója jelenti a problémát, hanem az empirikus hatékonyság bizonyításának mellőzése és a büntetőjog által elérhető eredmény túlértékelése.⁹⁶ Mindez veszélyeztetheti a jogtárgyvédelem hatékonyságát, tehát ezeken a területeken könnyen végrehajtási deficitet eredményezhet.⁹⁷

⁹² Hasonlóképpen nélkülözi a bünszövetség megállapítását: Fővárosi Törvényszék B.1657/2014/63. (Fővárosi Ítéltábla Bf.362/2015/15. korrigálja), Székesfehérvári Törvényszék B.252/2010/133. (Fővárosi Ítéltábla Bf.185/2014/15. korrigálja).

⁹³ NAGY 2005, 171. p.

⁹⁴ NAGY FERENC: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Akadémia Kiadó, Budapest 2013., 128–129. pp.

⁹⁵ NAGY FERENC: *Az ellenség-büntetőjogról, a jogállami büntetőjog erőzójáról*. In: Acta Jur. et Pol. Tomus LXVIII. Fasc. 17., Szeged 2006. 6–7. pp.

⁹⁶ NAGY 2013, 129. p.

⁹⁷ NAGY 2013, 129. p.

Véleményem szerint ez állhat a dolgozatban bemutatott, a joggyakorlatban felmerült minősítési és elhatárolási problémák mögött. Többször említettem már, hogy a jogalkotó 2001-ben rendkívül tágra nyitotta a bűnszervezet kereteit, a hatályos fogalom a bűnöző célzatú csoportok széles skáláját felöleli. Ehhez képest azonban a bűnszervezetben elkövetéshez fűzött jogkövetkezmények rendkívül szigorúak, hiszen a büntetési tétel kétszeresére emelkedése mellett a jogalkotó kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét és a szabadságvesztés végrehajtását kötelezően fegyházban írja elő.

Ezek a rendkívül szigorú szankciók indokoltak lehetnek a hétköznapi értelemben vett maffiaszervezetek esetén, azonban egy három főből álló, alacsonyabb szervezetségi szintet mutató csoport esetén már túlzónak tűnhetnek. További probléma, hogy az említett jogkövetkezmények a bűnszervezet valamennyi tagját érintik. Természetesen a jogalkalmazó mind a szerveztség szintjét, mind az egyes tagok magatartás társadalomra veszélyességét a büntetéskiszabás körében értékeli, ám a kötelezően alkalmazandó jogkövetkezmények esetében a bíróság nem mérlegelhet. Hollán Miklós is rávilágított erre a jogalkotói hibára, álláspontja szerint kizárólag azon elkövetők esetében lenne indokolt a súlyosabb jogkövetkezmények alkalmazása, akik a bűnszervezet megalakulásától kezdve részt vettek a bűncselekmények elkövetésében, és akik ily módon a szervezett kereteket létrehozták.⁹⁸

Megítélésem szerint a tág törvényi fogalomhoz rendelt rendkívül súlyos jogkövetkezmények rendszere a szimbolikus büntetőjog példájának tekinthető. Véleményem szerint a szankciók meghatározását nagyban befolyásolta a „szigorú büntetőjogot propagáló kommunikáció”,⁹⁹ a jogalkotó egyértelműen a büntetőjog preventív és megtorló funkcióját helyezte előtérbe. A vonatkozó jogkövetkezmények azonban így sok esetben nem állnak összhangban az elkövetett bűncselekmény társadalomra veszélyességével, és ez az eltérés az, amely végrehajtási deficithez vezet.

A téves ítéleteket tehát részben az eredményezi, hogy a kötelezően alkalmazandó túlzó jogkövetkezményeket a jogalkalmazó a fogalom törvénysértő értelmezésével korrigálja. Tökéletes példája ennek a Fővárosi Ítéltábla Bf.142/2011/58. sz. határozata, amelyet korábban részletesen ismertettem: a bíróság azért nem állapította meg a bűnszervezetben elkövetést, mert a cselekmény veszélyessége csekély, a jogalkotó ugyanis a társadalomra különösen veszélyes bűnözői csoportok tevékenységét kívánta a különösen súlyos jogkövetkezményekkel sújtani.

Mindezek alapján úgy látom, hogy a dolgozatban tárgyalt problémakörök egy része a úgy oldható fel, ha a jogalkotó az alkalmazandó szankciók tekintetében tágabbra nyitja a jogalkalmazó mérlegelési jogkörét. Tehát részben valóban jogalkotói oldalról kell megközelíteni a kérdést, ám nem a társas elkövetői alakzatok fogalmának, hanem a törvényben meghatározott szankciók módosítása lehet a megoldás.

Ez alatt elsősorban a kötelezően alkalmazandó jogkövetkezmények kötelező jellegének elvetését értem: a bíróságok a tényállás összes körülményének egybevetésével mérlegelési jogkörben képesek dönteni arról, hogy mely jogkövetkezmények alkalmazása szükséges ahhoz, hogy a büntetőjogi célok minél hatékonyabban megvalósulhassanak.

⁹⁸ HOLLÁN MIKLÓS: *A büntetési tételek növelése szervezett elkövetés esetén*. In: Gellér Balázs – Hollán Miklós (szerk.): *A szervezett bűnözés arcai*. Rejtjel Kiadó, Budapest 2004. 209. p.

⁹⁹ NAGY 2006, 7. p.

A jogalkotó feladata ugyanis csupán a keretek kijelölése, és nem a büntetéskiszabás teljes körű leszábrályozása.

Az általam vizsgált másik nagy kérdéskör (az összehangolt működés jelentéstartalma és a bünszövetség–bünszervezet elhatárolása) azonban nem jogalkotói, hanem jogalkalmazói lépést igényel. A törvényi fogalom módosítása nem jelent megoldást, hiszen bármely fogalmi elem tekintetében felmerülhet eltérő jogalkalmazási gyakorlat. Ugyanígy új társas elkövetési formák bevezetése sem jelent megoldást, hiszen a törvényi kategóriák szaporítása is további értelmezési bizonytalanságokat vetne fel.¹⁰⁰

Ehelyett a jogalkalmazási gyakorlat egységesítése – de legalábbis közelítése – lehet a megoldás. A dolgozatban tárgyalt valamennyi – értelmezési bizonytalanságot jelentő – kérdésre kiterjedő jogegységi határozat egyszersmind meghatározhatná a fogalmi elemek pontos jelentéstartalmát, ezzel egyidejűleg a bünszövetség–bünszervezet elhatárolására is választ adna. A IV. BED és a 4/2005. BJE iránymutatást ad, ám az ezekben foglalt megállapítások inkább csak keretként szolgálnak, a fogalmi elemek pontos jelentéstartalmát messze nem adják meg. Véleményem szerint az egységes joggyakorlat kizárólag így érhető el, hiszen a jogegységi határozat valamennyi bíróság által kötelezően alkalmazandó.

Következtetésem így foglalhatóak össze: i) egyrészt a bünszervezetben elkövetéshez fűzött kötelezően alkalmazandó jogkövetkezmények elvetése szükséges, és ezáltal a büntetéskiszabás kérdésében sokkal tágabb mérlegelési jogkör biztosítása a jogalkalmazó számára (jogalkotói oldal); ii) másrészt pedig valamennyi fogalmi elem pontos jelentéstartalmának jogegységi határozatban való deklarálása, amely így a társas bűnelkövetői alakzatok megállapítása tekintetében az egységes joggyakorlatot biztosíthatja (jogalkalmazói oldal).

Természetesen az általam felvázolt koncepció csak egy a lehetséges megoldások közül. A bírósági határozatok elemzése során megállapított hiányosságok véleményem szerint e kétirányú lépéssel bizonyos fokig orvosolhatóak, ám ez nem jelenti azt, hogy ne lenne szükség további koncepciókra. A meglévő bizonytalanságok mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó oldaláról érdemi lépéseket követelnek meg.

A dogmatikai kérdések tisztázása során is igyekeztem rávilágítani, hogy az általam részletesen elemzett problémakörök mellett további dilemmák is felmerülnek e két társas elkövetői alakzat vonatkozásában (pl. büntethetőségi akadályok és bűnösséget kizáró okok hatása), e téma tehát mindenképpen további részletes vizsgálatot igényel. Jelen dolgozatban csupán egy-egy kiemelt problémakörre koncentráltam, célom e kérdések minél pontosabb ismertetése és megválaszolása volt.

¹⁰⁰ A 2001. évi CXXI. törvény elfogadását megelőzően az egyik fő koncepció a társas elkövetési alakzatok cizellálásában látta a megoldást, ugyanígy új kategória bevezetését javasolta Drávecz Péter is Társas bűnelkövetői alakzatok a Büntető Törvénykönyvben de lege lata et ferenda c. írásában. DRÁVE CZ PÉTER: *Társas bűnelkövetői alakzatok a Büntető Törvénykönyvben de lege lata et ferenda*. *Ügyészek Lapja* 2012/5–6.

KRISZTINA SZTOJÁN

CRIMINAL CONSPIRACY AND CRIMINAL ORGANIZATION -
QUESTIONS OF CLASSIFICATION AND DELIMITATION IN JU-
RISPRUDENCE

(Summary)

The dissertation relates to those questions of classification and delimitation that have not been answered yet either by the academic writing or by jurisprudence. The considered issues were defined based on thirty-six judicial decisions. The analysis and interpretation of these judgements give the backbone of the dissertation.

The questions drawn up in the introduction are closely connected. Szegedi Ítéltábla submitted a motion after two of its councils gave opposite conclusions. The core of the question is whether the degree of organisation or other elements give the delimitation of criminal conspiracy and criminal organization. However, the answering of these questions raises further issues inevitably. First of all, it is indispensable to determine the accurate meaning of 'coordinated operation': does it suggest a higher level of 'organisation' or is it equal to the organisation of criminal conspiracy? Beside the empirical studies, I have also applied the method of semantic and purposive interpretation to seek answers to these questions. During the analysis of judicial decisions, further anomalies could be observed: the confusion of legal and non-legal terms, and the inappropriate application of international legislation.

The summary of the conclusions outlines a possible conception which may give a solution to the anomalies existing in jurisprudence.